

M
276.468
89ZK

..... REFORMOK

ÉS

REFORMTÖREKVESEK

A KÜLFÖLDI

HÁZASSÁGI VAGYONJOGOK

TERÉN.

TANULMÁNY AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ MAGÁNJOG KÖRÉBŐL.

IRTA

DR. KOLOSVÁRY BÁLINT.

BUDAPEST

1897

Értes tudomással ^{vétel} vétett, kiváló
hírtellessel a szerző.

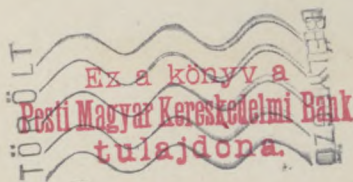
REFORMOK
ÉS
REFORMTÖREKVÉSEK
A KÜLFÖLDI
HÁZASSÁGI VAGYONJOGOK
TERÉN.

TANULMÁNY AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ MAGÁNJOG KÖRÉBŐL.

IRTA

Dr. KOLOSVÁRY BÁLINT.

BUDAPEST

1897

M 276. 468

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

1968/R leltár

REFORMOK A KÜLFÖLDI HÁZASSÁGI VAGYON- JOGOKBAN.

I.

Körülbelül csak egy pár évtizedre nyúlik vissza története annak a mozgalomnak, a mely eleinte kizárólag a társadalmi meg a tudományos téren vert föl nagyobb hullámokat, de aztán az egyes államok törvényhozásába is behatolva, a házassági vagyoni jog törvényes constructióját itt-ott többé-kevésbé átalakította.

A férjes nő jogainak kiterjesztéséről s az erre irányuló törekvésekről beszélünk.

A kérdés jóformán már csaknem az összes államok tudományos világát és törvényhozását foglalkoztatta. Hogy minálunk még kevésbé öltötte magára az égető napi kérdések jelentőségét: ez korántsem azt jelenti, hogy annak bizonyos socialis vonatkozásokban való megoldása s ezzel kapcsolatosan a férjes nő vagyoni jogi helyzetének szabatosabb berendezése és vagyoni érdekeinek több kedvezményt biztosító megvédése a magyar jogalkotásnak is sürgős feladatában ne állana. De megmagyarázza ezt az a különleges helyzet, a mely abból származik, hogy magánjogi törvénykönyvünk még maig sem létezik; és továbbá az a körülmény, hogy a magyar házassági vagyoni jog, alapelveit tekintve, oly *vegyes összetételű rendszert* képez, a mely számos előnyeivel és kedvezményeivel már eleve kizárta azt, hogy a női kérdés nálunk is egész terjedelmében napirendre kerülhessen. S a míg mindazon államok házassági vagyoni joga, a hol a tiszta *vagyoni közösségi elv*, vagy annak különböző módosulásai

szolgáltak a házassági vagyoni jognak alapul, valóságos forradalmon ment keresztül: addig a mi régi jogunk majdnem érintetlenül maradt. De így is, sokkal kedvezőbb helyzetet biztosított a nőnek, mint akár a *Code civil*nek csak a legutóbbi években megváltoztatni czélzott rendelkezései, akár pedig a tavaly elkészült új német polgári törvénykönyv, a mely pedig már a modern élet gazdasági és socialis követelményeivel is számot kellett hogy vessen.

E tekintetben, ha összehasonlítást teszünk — Angliát most mellőzve¹ — valamennyi Európai állam között a legszabadelvűbb törvényhozása, a miképpen ez az alábbiakból kitetszik, *Dániának* és *Norvégiának* van. S bár jöllehet ugyan, hogy a férjes nő vagyoni jogi helyzetének megszabásánál, emez országok is több irányban túlmennek azon a határvonalon, a melyen belől a mi hazai jogunk mozog; de viszont a kérdés egyéb oldalait vizsgálva a szabadelvűségben, meg a nőkkel szemben tanusított lovagias magatartásban a magyar jog sem marad mögöttük hátra. De mindemellett is tévedésszámba menne az az állítás, hogy nálunk a reformokra szükség egyáltalában nincsen. Mert egyfelől, ha áll is az a tény, hogy a külföldnek, nevezetesen: *Angol-, Francia-, Dán- és Norvég-országoknak*, valamint a *genfi cantonnak* az újabb korba eső reformjai reánk nézve nagyobb részben tárgytalanok; másfelől el nem vitatható és el nem tagadható az sem, hogy a magyar házaspárok között, kiváltképpen a *közszerzemény* tanában és a *judicaturánál* e tan gyakorlatában még oly kiegészítésre váró hiányok tapasztalhatók és a nőknek olyan a gyakorlat által szentesített sérelmei fordulnak elő, a melyeknek orvoslása nemcsak föltétlenül kívánatos, hanem mélyreható társadalmi jelentőségénél fogva elodázhatatlanul szükséges is.

A dolgoknak illetén állása már csak a helyes tájékozás szempontjából is érdekessé teszi, hogy e téren a külföld tör-

¹ Angliában az 1870. és 1882-iki törvényekkel hajtották végre a «common law» házassági vagyoni jogának teljes és gyökeres megreformálását. E törvényhozási munkálatoknak jelentősége oly nagy, hogy azokkal későbbben és külön kívánunk foglalkozni.

vényhozási alkotásait és reformtörekvéseit a hazai viszonyokkal összehasonlítva, vonatkozásba hozva, tanulmányunk tárgyává tegyük. Ez célja a jelen tanulmánynak is, melynek során több külföldi államnak, kiválóan pedig Francia- és Németországnak reformtörekvéseivel, illetve törvényhozási alkotásaival kívánunk röviden foglalkozni.

Általában meg kell jegyeznünk, hogy ezek a reformok ma már nem szorítkoznak csupán a házassági vagyoni jogra, hanem a bennük rejlő socialis elemek által: annak keretén valamennyien messze túlterjeszkednek s elsőrangú társadalmi kérdésekké nőttek ki magukat.

A házasság és család fogalma, vagyoni jogi tekintetben, ma már jelentékenyen különbözik a mult idők fölfogásától. A viszonylagos gazdasági és vagyoni jogi érdekek rohamosan túlsúlyra emelkedtek benne. A modern élet megváltoztatta a házasságok eddigi szerepét is. Ma a házasságok mindenike a szó tényleges és szoros értelmében véve «szerez», s a miképpen a külföldi jogokban e körülménynek elmaradhatlanul változást kellett előidéznie: úgy a magyar jogra is hovatovább mindinkább ránehezedik a modern gazdasági életnek e kényszerítő hatalma, habár hazai jogunk azon tisztázottnak tekinthető tételénél fogva, hogy a nő *szerzőtárnak* tekintetik, még ha tényleg nem szerez is, igen sok nehéz problema már eleve meg van kerülve. Jogunk e sajátos felfogásának következménye aztán az, hogy azok az indítók, melyek szükségessé tették a legtöbb európai államban a házassági vagyoni jog módosítását, sőt a régi alapok teljes elhagyását is: (mint Angliában) lényegesen különböznek azon okoktól, melyek a magyar jogban teszik kívánatosná némely reformintézkedésnek megvalósítását. Ezeknek folyamánya továbbá az is, hogy a míg a külföldi törvényhozásokat a nő vagyoni jogainak a szószeres értelemben vett kiterjesztése foglalkoztatta, addig nálunk inkább e jogok biztosításáról kell hogy gondoskodás történjék; s még tovább menve, e biztosítás egyebekre fog kiterjedni, mint a mi e jogok külföldön már megtörtént, vagy megtenni célzott kiterjesztésének tárgyát képezték.

Első sorban a külföldi társadalom és törvényhozások idevágó törekvéseit és meghozott reformintézkedéseit vizsgálva, egy általános észrevételt kell előre bocsátanunk. A férjes nő házasság alatti vagyoni jogainak *kiterjesztése* kifejezés alatt nem szabad a már egész Európában nagyon is tevékeny ú. n. «nőpárt» törekvéseinek azon részét értenünk, mely oda irányul, hogy a nőt, a miként politikai jogai tekintetében a közélet terén: úgy a házasságban vagyoni jogait illetőleg is, éppen oly független helyzetbe hozza férjével szemben, mintha egyáltalában nem is volna férjes nő, s mintha a házasság ténye a felek vagyoni jogi viszonyaira nézve absolute semmi nemű kihatással sem lenne. Ennyire nem ment el a törekvések megvalósításában egyetlen állam sem — kivéve az egy Angliát — s csak társadalmi téren, főleg a Genfi cantonban találunk ily messziremenő aspirációkat, melyek itten még a törvényhozás csarnokaiba is behatoltak. Igaz, hogy eredmény nélkül. A nő házasság alatti vagyoni jogainak kiterjesztése, mint a szóban forgó reformmozgalmak tárgya, főleg egy szempontra helyezkedik s egy célra irányítja agitációinak minden rendelkezésre álló eszközét. S ez az, hogy első sorban: *a munkás néposztály férjes asszonyai javára biztosíttassék kézimunkájok, illetve napi keresményük nehezen szerzett gyümölcszeire a feltétlen kezelési és rendelkezési jog*, s hogy az ily természetű javak a férjnek mindennemű hatalmi befolyása alól mentesíthetők legyenek.

Azok a motívumok tehát, melyek közrehatottak a külföldi törvényhozások reformjainak létrejövetelére: szoros összefüggésben vannak napjaink nagy, socialis problémáival, mely a régi társadalom épületén máris sokat alakított, s talán kiszámíthatatlan nagy változásokat fog még ezután is létrehozni. Minél inkább mérlegeljük ez individualistikus jellegű socialis törekvések súlyát, annál helyesebben ítéltethetjük meg az egyes államoknak ezen a téren tett intézkedéseit. Némelyik közülök felette szűkkeblű volt, és a nőknek ama küzdelmét, mely a házasságban elfoglalt alárendelt vagyoni jogi helyzetük megváltoztatására irányult: nagyon kevéssel honorálta.

Ezen államok közé tartozik *Franciaország*.

1. §. A nő személyes keresményeire vonatkozó jogainak, a férj túltengő hatalmával szemben való védelemben részesítése, sőt bizonyos mértékű kiterjesztése, régen érzett szükség volt Franciaországban s a tudományt és társadalmat egyaránt foglalkoztatta. A kérdés iránti érdekeltség maig is általános, mert az ügynek végleges rendezéséről, a legutóbb készült törvényjavaslatok mellett sem lehet szólni, azon önként érthető oknál fogva, hogy e javaslatok még nem is váltak törvényekké, habár ez iránt kétséget emelni ma már alig lehetne. A jelenleg érvényes francia házassági vagyoni jognak az a része ugyanis, mely a nő személyes keresményeit illető szabványokat foglalja magában, a mint ez a code törvényes és egyezményi rendszereinek alábbi rajzából azonnal kitűnik, nemcsak hogy a kritikát nem állja, de magában hordja egyúttal annak elodázhatatlan szükségességét, hogy minél előbb megreformáltassék, s ha formailag e javaslatokat törvényekké csakis a képviselőház és a senatus hozzájárulása teheti: a reformok létrejövetelének igazi, benső oka mégis csak a jelzett körülményekben rejlik.

A francia házassági vagyoni jog a *coutume de Paris* alapján nyugszik, s abból a mi jogunkkal is közös felfogásból indul ki, hogy a házasságban a férj szerepe és feladata a szerzés, s feleségének és családjának egyedüli fentartása; míg a nő viselven férje háztartásának gondjait, a megszerzeteket megtartani és gyarapítani van hivatva. Vagyis a mint az ezzel teljesen azonos *bretagnei* szokásjog 313. art. mondja: «Femme, si doit garder l'hôtel, le feu et les enfants».

A régi, s talán még a code korabeli állapotoknak is, ez a felfogás legalább részben megfeleltetett, de manapság a szabad munka és ipari élet modern világában a szerzés már nem egyedül a férj privilegiuma, s milliókra megy azon nők száma, kik napi keresményükkel éppen úgy, sok esetben még inkább hozzájárulnak a család vagy saját maguk és háztársuk szükségleteinek megszerzéséhez, mint a szerzésre egyedül utalt férj. Sőt már maga a code is ismeri a személyesen kereső feleséget (220. §.: La femme, si elle est marchande publique — —) s a francia keresk. törvény 5. és

7. §§-ai világosan intézkednek viszonyaikról, ha t. i. külön kereskedelmi üzletet folytatnak. Ezzel szemben az 1124. §. az asszonyt absolute képtelennek mondja mindenféle szerződéskötésre s a 215. és 217. §§-ok alapelveileg eltiltják őket minden a magánjog körébe vágó actus teljesítésétől, ha csak ahhoz a férj esetről-esetre való megelőző hozzájárulását nem adta.

Azon általános elvi alapok között tehát, melyeken a *code civil* *legalis* rendszere és a házassági szerződések által szabadon kiköthető, de a törvény által szigorúan meghatározott némely *conventionalis* házassági vagyoni jogrendszerek nyugszanak, ily egymás elébe vágó intézkedések is találhatók. Az 1387. §-ban¹ megadott szerződési szabadság, nemcsak az erkölcsi követelményeknek és az 1388—1390. §§-ban megszabott törvényes korlátozásoknak van alája vetve, hanem a meg egyezés szerint választott egyéb rendszereknek is a törvényben megállapított szabályaihoz kénytelen alkalmazkodni, ha ugyan a házassági szerződés által esetlegesen kikötött rendszer típusa, a törvény által felsoroltak és szabályozottak között ott van. Így a törvényes rendszertől eltérő rendszerek kövételére szerződő házaspárok szerződési szabadsága sok meg szorításnak van alája vetve s a gyakorlatban soha sem oly tág, mint azt első tekintetre az 1387. §. általános kimondásai után gondolni lehetne. A nő vagyoni jogi helyzete tagadhatatlanul előnyösebb egy kevésbé egyik-másik megengedett s a házassági szerződésben megállapítható rendszer uralma alatt, de végig tekintve e rendszerek tételein, sehol sem találjuk kielégítve távolról sem azt a nagy *socialis* érdeket, mely a férjes nő saját munkájával szerzett személyes keresményt képező javak felett való szabad rendelkezési jogában s e jog biztosításában benne rejlik, a mint ez nemcsak az ú. n. törvényes rendszernél, hanem a törvényben szabályozott *conventionalis* rendszereknek minden egyes típusánál is rendre kimutatható.

¹ Az 1387. §. kimondja, hogy a törvény csak akkor szabályozza a házaspárok közötti vagyoni jogi viszonyokat, ha azok különös egyezményt erre nézve nem kötöttek. Ezen egyezmények tetszés szerint köthetők, s csak az erkölcsiséggel és az alább következő §-okkal nem ellenkezhetnek.

A mi mindenekelőtt a *törvényes rendszert* (régime légal) illeti, mely dispositive alkalmazandó ott, hol a házasfelek a házassági szerződésben mást ki nem kötöttek, nem egyéb e rendszer, mint az ingó vagyon közösségének rendszere. E közösség tehát, mivel az ingatlanokra ki nem terjed, universalisnak nem mondható. S így a code egyik legjelesebb commentatora LAURENT gandi egyetemi tanárnak azt a variációját, hogy a code rendszere is universalis közösség volna, csakhogy az ingókra szorítva¹ az universalis vagyonszövetség elméletileg általánosan elfogadott s gyakorlatilag is tiszta alakjában meglevő fogalmánál fogva nem lehet aláírunk. Mihelyt a közösség nem vonatkozik «minden» vagyonra, nem is lehet többé egyetemleges.

Ennek folytán a vagyon háromféle kategóriáját kell a legalis közösség uralma alatt megkülönböztetnünk:

- a) a férj közösséghez nem tartozó külön vagyonát,
- b) a nő hasonló javait, és
- c) a férj és nő közös javait, vagyis azt a vagyont, a melyben a vagyonszövetség jelentkezik.

A föltett kérdésünk szempontjából azt kell legelőször is vizsgálnunk, hogy a nő külön munkájának, vagy bármily irányú tevékenységének gyümölcsei, azaz a «saját keresmények» az elősorolt kategóriák melyikébe tartoznak?

Továbbá: minő jogai vannak a nő ilyen természetű vagy külön vagyonára nézve is a férjnek, s miféle jogok illetik meg ezzel szemben a nőt?

E két kérdés fölfejtésével tisztába lesz hozva a nő jogi helyzete keresményeit illetőleg a Code civil törvényes közösségi rendszerének uralma alatt.

A code 1401—1408. §§-aiban intézkedvén a közös vagyon tevőleges alkatrészeiről («de ce qui compose la communauté activement —») az első kérdés tekintetében semmi kétséget sem hagy fenn. Külön vagyont képez mind az az ingatlan, a

¹ LAURENT: «La communauté est une société universelle de biens qui se forme entre mari et femme, soit par l'effet de la loi, soit par l'effet des conventions matrimoniales» *Principes des droit français* XXI. kötet, 217. lap. — LAURENT: U. ott 218. lap.

mivel a felek már a házasság megkötésekor birtak, vagy a melyek a házasság tartama alatt örökösödés vagy ajándék útján szállott reájuk; utóbbi esetben azonban az ajándékozó határozott kijelentése mellett az ajándékozott ingatlan esetleg a közös vagyonhoz is tartozhatik (1404—1405. §.). Ezzel szemben a közös vagyont 1. a felek összes házasságkötésekor birt ingóságai, 2. a házasság alatt szerzett ingatlanok és 3. a házasság alatt bármily czímen húzott kamatok, jövedelmek és gyümölcsök alkotják, melyek eredhetnek a házasság alkalmával már létezett, tehát külön vagyonból is, egy szóval ezek az úgynevezett házasság alatti ingó szerzemények.

Hogy a nő személyes keresménye ilyenformán feltétlenül beleesik a közösségbe, ez világos. E tekintetben nem is volt, s nem is lehetett soha véleményeltérés a francia jogászok között s a kérdésnek csak egynémely oly pontja adott vitára s a joggyakorlat ingadozására is alkalmat, mely egyes, a házasság tartama alatt kelt különös jellegű szerzemények hovatarozása tekintetében merültek fel. Így az irodalmi tulajdont illetőleg volt különösen erős az az áramlat, mely azt a közösség köréből ki akarta vonni. E törekvést is, melynek legkiválóbb képviselője *POUILLET* («*De la propriété littéraire et artistique.*» 2. kiadás. 215 lap.) tulajdonképpen a nő érdekeinek biztosítása inspirálta. Az irodalmi tulajdon ingó jellegét ugyan *POUILLET* is föltétlenül elismeri, de annak valamelyes particularis természetét vitatva, nem tartja az ingó jogokra vonatkozó szabályokat rája nézve is teljesen alkalmazhatóknak. (Id. m. 215 l.)

A francia nő vagyonjogi helyzetének igazi képét a házasságban s a törvényes közösség uralma alatt az fogja azonban megadni, hogy az ő külön vagyona és a közösségbe eső személyes keresménye tekintetében minő jogokat ad neki, s minő jogokat vesz el tőle a *code Napoleon*?

Ez a második kérdés, melyre az általános feleletet a code 1421. §-ban találhatjuk meg. E szerint «A közös vagyont egyedül a férj kezeli (administre); eladhatja, elidegenítheti s elzálogosíthatja a nő minden hozzájárulása nélkül».

Ebben a §-ban fekszik az egész francia házassági vagyon-

jog súlya; itt tükröződik vissza leginkább a francia jognak a nőkkel szemben tanúsított annyira kedvezőtlen felfogása.

BINDING¹ azt jegyzi meg a szerzeményi közösséggel foglalkozó alul idézett értekezésében, hogy a férjnek, e 1421. §-ban adott határtalan hatalom valóságos elvi ellentétben van minden vagyonközösséggel. BRIDEL² genfi egyetemi tanár rab-szolgásnak nevezi a nőnek az ezen §-ból előálló helyzetét, s ha egy kissé túlzott is, de mindenesetre hű képe a reformokat követelő közhangulatnak a következő kifakadása: «Ez a legnagyobb igazságtalanság a szegény és méltatlanul bántott nőre nézve, ki még maig is valóban áldozata egy embertelen törvényhozásnak. Ideje volna, hogy fölemeljék érdekében szavukat azok a jogászok, kik oly sokszor érdemessé tették magukat a szemrehányásra, hogy csak a hatalomnak szolgálnak, s csak azok érdekében tudnak lelkesedni, kik megfizetnek érte».³ GIDE PÁL, ki e téren egyike a legnagyobb tekintélyeknek, a code e pontban oly mélyen érzett hiányosságait kénytelen volt pusztá elméleti okoskodással enyhítgetni. Szerinte a férj és neje között, a code szerint, teljes civilis egyenlőség van. Ha a nő a házasságban ennek daczára jelentékeny korlátozások alá esik, ennek nem az az oka, mintha a nő civilis capacitasa a férjnek jogosultságaival elvontan azonos ne volna, mert ezen korlátozásokat a férji hatalom fellépése, tehát egy accidentalis külső körülmény okozza, a mi pedig nem egyéb, minthogy a férjnek azon jogai, melyek őt felesége személyére nézve megilletik, egyúttal annak javaira is kiterjesztetnek. «Sauf l'exception qui résulte de la puissance maritale, on peut dire que la femme, sous l'empire de nos codes, jouit de la même capacité civile que l'homme.»⁴ A nő

¹ BINDING: «Ueber die von dem künftigen Reichsgesetze zu wählende Grundgestaltung des ehelichen Güterrechts». Archiv für die civil. Praxis. Heidelberg, 56. Bd. 1873. 111. lap.

² BRIDEL LOUIS: «Le droit de la femme mariée, sur le produit de son travail». Revue critique de législation et de juris prudence. 1893. évf. Páris, 210—211. lap.

³ BRIDEL: u. o. 216. lap.

⁴ GIDE PAUL: «Étude sur la condition privée de la femme». II-ème édit. par A. ESMAN. Páris, 1885. 417. lap.

csak a törvény által kivételképpen megszabott esetekben szenved különböző megszorításokat, s így tehát a férji hatalom, melyet az 1421. §. megállapít, abszoltnak nem mondható.¹

Világos azonban, hogy a kiváló író a kivételek eme teoriájával egyszerűen csak kerülgeti, de kimondani vonakodik azt, a mi a tényleges állapot megfelel, s a mi nem egyéb mint a civilis kapacitás egyenlőségének hiánya a férj és neje között. A nő jogi helyzetén mit sem változtat az, ha a «kivételképpen» rája nehezedő súlyos, törvényes korlátozások még oly természetes eredetűnek is vannak feltüntetve.

Az előbb idézett 1421. §. kijelentései meglehetősen általánosak. De annyi bizonyos belőlük, hogy: «Le mari est seigneur et maître de la communauté», a miként az ő jogállását a nővel s a közösségnek tárgyát képező javakkal szemben a francia jogászok ki szokták fejezni. Ő, a «chef de la communauté» a törvény meghatározása szerint, ki egyedül administral, s kinek ezen «chef» minőségében megillető jogait a feleknek még házassági szerződésükben sem szabad korlátozniok. (1388. §.)

E pontban két dolog van, mi okvetlenül tisztázásra vár. Az egyik az administratio kiterjedése, tartalmi köre; a másik ez a kifejezés, hogy «chef de la communauté», s következőleg a kérdés: mennyiben sérthetetlen az a jogkör, a mit a «chef de la communauté» minősége magában foglal, s mi tartozik tulajdonképpen hozzá?

Az elsőt illetőleg sokan felszokták vetni, hogy csak az egyszerű igazgatásról van szó, annál is inkább, mert az «igazgatás» magában foglalja az eladás és elzálogosítás jogát is. Ez azonban teljesen hibás felfogás, mert az egyszerű adminisztrációban ilyen kiterjedt jogositványok nincsenek. Igaz ugyan, hogy ezt az igazgatási jogot a code a rendestől eltérőleg alkotta meg, megtartotta ugyan a kifejezést, de egy oly tág tartalmu jogositványt biztosított a férjnek benne, mely majdnem egyenlő értelmű a tulajdonjoggal.² Így tehát a férjnek a közösvagyonra

¹ GIDE: u. o. 428. lap.

² DELSOL I.: «Sous l'empire du code, le mari n'a que le titre d'administrateur, mais ses pouvoirs sont tellement étendus, qu'ils égalent dans la plupart des cas, ceux d'un véritable propriétaire.» Lásd Explica-

adott ezen kezelési és rendelkezési joga nem azonos a rendes adminisztrációval, hanem annál sokkal kiterjedtebb, mi leginkább akkor tűnik szembe, ha összehasonlítjuk azzal a kezelési joggal, melyet a férj a nőnek külön vagyonán gyakorol az 1428. §. értelmében. Ez már rendes adminisztratív működés, melynél az elidegeníthetés és elzálogítás joga a feleség esetről-esetre adandó beleegyezésétől van függővé téve.

A «mari comme chef» kifejezés alatt pedig a férjnek az a jogállása értendő, melyet a törvény biztosít neki a vagyonközösség és neje különjavaira vonatkozólag. A tényleges joggyakorlat szorosan ragaszkodik e jogállapotból eredő jogigények teljes, betűszerinti érvényesítéséhez, s nem engedi, hogy a felek a házassági szerződésben még azon jogait is korlátozhassák a férjnek, melyek őt a nő különvagyonára felett illetik meg. Ha a törvénymagyarázat csak egy kicsit is engedne szigorúságából a törvényes rendszernek, e tekintetben keletkezhető súlyos következményeit minden elvi nehézség nélkül ki lehetne kerülni. LAURENT fejteget is erre nézve idézett művében egy módot, mely a következő:

A «chef de la communauté» minőségből levezethető s az 1388. §. értelmében sérthetetlen adminisztratív jogok nem jelentenek tulajdonképen egyebet, mint hogy a házasság felek — szerződésükben szabadon vethetvén magukat alá akár az universalis vagyonközösségi rendszer, akár tisztán csak a szerzeményi közösség stb rendszere uralmának — ha már egyszer, a rendszereknek valamelyikét magukra nézve megállapították, a férjnek azt a jogát, hogy «comme chef» ő adminisztrálja a javakat, mindazon jogosítványokat élvezvén, melyeket a törvény e minőséghez hozzákötött: meg nem változtathatják, s a nő e jogokat a maga részére ki nem kötheti, mert különben akkor ő volna a közösség feje, a «chef» s nem a férj. — De a nő személyes, azaz különvagyonára feletti kezelési jog már nem illetheti a férjet úgy, mint «chef de la communauté».

Tudjuk ugyanis, hogy a dotális és vagyonelkülönzési

rendszer alatt a nő paraphernalis, illetve különvagyonát egyáltalában nem köteles férje kezelésére bízni. Ha tehát az általános határozmányok azon szakasza, mely sérthetetlennek mondja a férjét «comme chef» megillető jogai korlátozása tekintetében, e két egyezményi rendszernél elnéző tudott lenni, következik, hogy elnéző lehet itt is és a nő egyáltalában feljogosítható, hogy személyes javainak önmaga által történő kezelését, sőt nemcsak kezelését, hanem annak teljes haszonélvezetét, a törvényes rendszer uralma alatt is magának biztosíthassa (id. m. 148—155 lap).

De LAURENTnek ezen elméletét a gyakorlat nemcsak hogy nem tette magáévá, de állandóan az ellenkező álláspontra helyezkedett s azon van máig is.

A férji administratív jogok e rövid jelzéséből látható, hogy a nő helyzete meglehetősen siralmas és nehéz a legalis rendszer uralma alatt. Maguk a code alkotói is érezték ezt, s jónak látták különböző jogorvoslatokról gondoskodni, melyekkel, ha az ideális célnak nem is megfelelően, de legalább némileg biztosíthatja magát a nő is férje esetleges önkényével szemben. De ezen jogorvoslatok előtt megelőzőleg föl kell még sorolnunk a férj jogainak egyes, a törvényben megállapított korlátozásait. Ezek :

1. Az 1422. §. kimondja, hogy a férj ingyenes czímen a közös vagyonhoz tartozó ingatlanokról nem rendelkezhetik, valamint az ingókról sem, ha az ingyenes rendelkezésnek tárgya a közös ingóvagyonnak *egészsze* avagy *hányadrésze*. Ellen esetben egyes ingóságokat korlátlanul ajándékozhat bárkinek, s az előbb említett két megszorítás sem forog fenn akkor, ha az ingyenes rendelkezést a közös gyermekek javára teszi.

2. Ugyanez a §. rendeli, hogy valamely ingó dolognak a férj által az ő haszonélvezete fentartásával való elajándékozása semmis ügyletet képez.

3. Ha továbbá a férj a közös ingókból oly gyermeke javára tett ingyenes czímen rendelkezést, mely gyermek az ő első házasságából való, tehát nem közös, az ilyen úton megcsonkított közös vagyont a házasság felbomlásakor tartozik ismét kipótolni. (1469. §.)

Megjegyzendő azonban, hogy a régi franczia szokásjog még ennyi korlátozást sem ismert. Azt ugyan nem engedte meg, hogy a férj a közösvagyonnak a feleséget illető részéről végrendelkezzék, de ez a szabály oly természetes, hogy külön hangsúlyozott kiemelése csak azt látszik bizonyítani, hogy hajdanában a férjnek ilyen dispositiója is közkeletű lehetett. Az a tétel pedig, hogy: «*fraus omnia corrumpit*» a régi szokásjogban is el volt fogadva. Nem rendelkezhetett tehát a férj oly formán, hogy ezzel együtt feleségét is csalárd úton megrövidíthesse. Hogy azonban mikor és mennyiben képezhet a férj valamely rendelkezése a nőre nézve csalást? oly kérdés, melyre sem a régi szokás, sem a code, nem adnak semmi-féle feleletet.

Egy további korlátozást lehet kikombinálni az 1409. §. 2-ik bekezdése és az 1437. §-ból a férj adósságainak kapcsán.

A férj adósságai tudvalevőleg szintén beleesnek a közösségbe annak passivái gyanánt, s mert a férji adminisztratív jogok rendkívüli kiterjedése folytán más személyekkel szemben a férj különvagyonra s a vagyonközösség teljesen confundálódnak egymással: a férjnek még legszemélyesebb jellegű adósságai is a közösségre fognak nehezenedni. De az említett két §. megállapítja a nő javára és a férj terhére a recompensatio kötelezettségét, s így a házasság felbomlásakor a nő, a férj személyes adósságainak a vagyonközösségen történt felhajtása folytán szenvedett veszteségei esetleg kárpótolhatókká lesznek. De csak esetleg, mert e visszatérítésnek természet-szerűleg első feltétele, hogy legyen a férjnek vagyona, miből a recompensatiót eszközölni lehessen.

A mi már most a nő rendelkezésére álló jogorvoslatokat illeti, első helyen ilyenekül szolgálni a nőnek azon jogai voltának hivatva, melyek megilletik őt a vagyonközösségnek majdan őt illető részére.

De melyek ezek a jogok? A javak kezelését, vagy a kezelésre való befolyást illetőleg, mint láttuk, semmi.

Igényelheti ugyan a nő is a közös javakat valamely adóssága törlésére, de csak akkor, ha a kötelezési viszonyba férjének jóváhagyása folytán jutott. Ha pedig az asszony a keres-

kedelmi törvény értelmében vett «kereskedő»-nek tekintendő, akkor a bíróság jóváhagyása is elégséges s a férjére szükség nincsen. (1426. §.) Hasonlóképpen elegendő a bírósági jóváhagyás akkor, ha a nő fogságból akarja férjét vagy gyermekeit kiváltani, különben pedig itt sincsen a rendelkezésben szabad keze. Különvagyonára nézve minden esetleges dispositióját csak a férjétől nyert formalis mandátum alapján eszközölheti, (217. §.) s így látható, hogy a szigorú jog a minimumra szállította le mindama jogok mértékét, melyeket a code alapelveinek sérelme nélkül a nőnek megadhatott.

Ha ennek ellenére a gyakorlati élet mégis nap-nap után mutat fel példákat arra, hogy a nő a házaselet belső ügyeit vezetvén, a háztartási szükségletek beszerzése stb. tekintetében férje nélkül is érvényes kötelezéseket vállal el és teljesít, ennek oka a joggyakorlatnak az az állandó iránya, mely szerint az ilyen ügyletekre nézve, úgy tekint a nőt, mint a ki férjétől nyert hallgatólagos megbízás alapján jár el. Ezt a tacite adott felhatalmazást a gyakorlat mindig vélelmezi, bár e vélelem nagyon sok zavarokra és nehézségekre szokott alkalmat adni, mert egész özönét hozza magával az egyes esetekben föl-föl merülő kérdéseknek: hogy t. i. mennyire terjedhet ki e megbízás? hogy vissza lehet-e vonni? s ha igen, melyek a visszavonásnak módjai és következményei?

Igazi jogorvoslatot csak azon intézkedéseiben állapított meg a code, melyekkel lehetővé teszi a vagyonközösség abbanhagyását, vagyis a javak elkülönítését. Ezzel ugyan meg van sértve a törvénykönyv azon alapvető elve, hogy a házassági szerződés megváltoztathatlan s e mellet gyakorlati értéke is ennek a biztosító jellegű intézkedésnek vajmi kevés van. Csak két okból engedi meg a törvény. Ezek a férj pazarlása és az a fenyegető körülmény, hogy a férj nem lesz képes a nő vagyoni jogi igényeit a házasság esetleges felbomlásakor kielégíteni (péril de la dot) (1443. §.). Még inkább hasznavehetetlenné teszi azonban a nőnek adott ezen jogorvoslatot az annak igénybevételére irányuló eljárás, mely rendkívül hosszadalmas és költséges. (BRIDEL, id. értekezése 210—211. lap és GUNTZBERGER de l'extension des droits de la femme stb.

Paris, 1896. 68. lap.) Ennél sokkal nagyobb jelentősége van ama másik garantiának, hogy a nő, visszatérítést követelvének eme joga biztosításául, a férje külön s a közös vagyont képező ingatlanokra nézve, minden más hitelezőt megelőzőleg zálogjogot nyer. — De ezen garancia hátamegett is ott áll a kifogás, hogy a házasságok legtöbbszörénél számba sem jöhet, mert feltételezi az ingatlan vagyon létezését. Ma már pedig az ingó vagyon az, mely rendkívül túlsúlyra emelkedett az ingatlan felett, s így a házasságok aránylag óriási többségénél, mely az ingatlan vagyont sohasem ismerte: ezen garancia is egyenlő a semmivel.

Mint végső eszköz szerepel még a házasságok elválása. Hogy ez a kérdésnek nem ideális megoldási módja s nem orvoslása a bajnak, kétségen felül áll.

Javítottak valamit a nők helyzetén az 1881. és 1895-ik évi postatakarékpénztári törvények, biztosítván számukra a személyes keresményükre vonatkozólag egynémely kisebb jelentőségű jogot. De e törvényekkel csak a reformmozgalmak keretében kívánunk foglalkozni.

2. §. A code civil törvényes rendszerére¹ vetett áttekintés után áttérünk annak vizsgálatára, hogy milyen a nő vagyon-

¹ LAURENT a következőleg jellemzi, a nő és férj szembeállításával, a code legalis rendszerét: «A code civil nem adja meg tehát a férjnek a «seigneur et maître» minőséget; nem biztosít számára, mint a régi szokásjog, korlátlan hatalmat; főleg pedig a férj ingyenes czímen már nem disponálhat. Azaz — jól megértendő — a code uralma alatt csak akkor «seigneur et maître» a férj, ha visszterhes czímen rendelkezik, s megszűnik ilyennek lenni, ha ingyenes czímen rendelkezik. S miért? mert az asszony *társsa* neki, társtulajdonossa, s az ember nem azért szövetkezik, hogy veszítsen, de szövetkezik azért, hogy nyerhessen», s tovább «a code civilnek mindezen határozatai következményeit képezik egy és ugyanazon alapelvnek, mely uralja a vagyonszövetség nagy egészszét, s ez az, hogy a nő *társsa* férjének, de ki levén zárva a kezelés jogából, nem volna igazságos, hogy férje hibás intézkedései miatt ő szenvedjen kárt». (Id. m. 225—226. lap.) — Az idézet utóbbi részében kifejezett elv feltétlenül szép, s lehet, hogy a code szerzői is magukénak vallották, de ezen esetben is az lesz a tényleges igazság csak, hogy a code legalis rendszerében ez az elv megvalósítva és keresztülvive nincsen.

jogi helyzete személyes keresményeit illetőleg az egyezményi rendszerek alatt?

I. A conventionalis rendszerek között szerepel első sorban is a *szerződésben kikötött vagyonszövetség*.

Sokat róla nem lehet mondanunk. A code már többször emlegetett 1388. §-a megtiltja, hogy a férjnek «comme chef» megillető jogai a házassági szerződésben korlátoztassanak. A szerződéses vagyonszövetségnél tehát egyetlen-egy kérdés merülhet fel csak, melynek kapcsán a nő jogaival személyes keresményeire nézve tisztába jöhetünk. S ez a már az előbbiekben is tárgyalt tétel, hogy mennyiben és mi tekintetben lehet az 1388. §. ellenére is korlátozni a férjnek a javak administrációjára vonatkozó, sőt, mint «chef de la communauté» megillető jogait? Utalva a legalis rendszerről elmondottakra, hozzáteszszük még, hogy a code egyik igen jeles AUBRY és RAUFÉLE commentárjában a férj jogainak két kategóriája van megkülönböztetve. Az egyik az, mely a vagyonszövetségre vonatkozó jogai foglalatját, a másik, mely a nő külön javait illető jogainak összességét képezi. Ez utóbbiak a nevezett commentatorok szerint nem oly lényegbevágó értékű jogok, melyeket a szerződésben korlátozni, sőt a férjtől teljesen el is vonni nem lehetne, míg az előbbiek a «mari comme chef» minőségnek elválaszthatatlan tartozékai lévén, semmiféle szerződéses vagyonszövetségnél figyelmen kívül nem hagyhatók. Ehhez a nézethez hasonló álláspontra helyezkedik GUNTZBERGER is (id. m. 84. lap) s lényegében ugyanezt mondja LAURENT fennebb (13—14. lap) ismertetett elméletében.

Tehát a férjnek a vagyonszövetséget illető administratív jogait a házassági szerződésnek teljesen érintetlenül kell hagynia. S mivel a nő személyes keresménye föltétlenül beleesik a vagyonszövetséget alkotó javak közé, világos, hogy a szerződéses vagyonszövetség e tekintetben teljesen azon következményekre vezet, mint a törvényes vagyonszövetség rendszere.

II. A code másodsorban a *vagyonszövetségnélküli egyezményileg kiköthető vagyonszövetség* szabályozza, mely az összes, a codeban létező rendszerek között a legkedvezőtlenebb a nőre nézve.

A közösségnélküliségnek egyetlen értelme az, hogy a nő minden a házasság kötésekor megvált vagy időközben szerzett javait, a házasság felbomlásakor sértetlenül kell, hogy visszakapja. Tehát a házasság megszűnésekor, — de ez az időpont s az ezen időponttal szükségképpen beálló restitutív következmények, arra a nőre nézve, ki még házasságban él, jogkiterjesztést semmiben sem képeznek. A házasság folyama alatt pedig az 1530. §. határozmányaihoz képest, a nő javainak kezelése, s az azok feletti rendelkezési jogtól és e javak gyümölcsei hasznának húzásától teljesen meg van fosztva. Ezek a férjet illetik, ki a házasság terheit köteles azokból hordozni. E rendszerben tehát a francia jog, a nőnek, nemcsak a vagyonát, hanem munkaerejét s képességeit is, a férj független, tetszése alatt álló tőkévé tette, neki adván egyúttal a tőke összes kamatai s gyümölcseinek is egyedüli használatát s élvezetét.

III. Több kedvezményt nyújt az előbbieknél a nőnek a *dotalis, vagyis a hozományi rendszer*, mely a code által szabályozott conventationális rendszerek között a harmadik. Mondhatnók különben, hogy a törvényi közösség mellett ennek a hozományi rendszernek van a legnagyobb fontossága, mi abból is kitűnik, hogy a törvény igen részletesen szabályozta s nagyon ki igyekezett fejezni azt az ellentétet, mi e két főrendszert egymástól elválasztja. Az előbbi, mint láttuk, egy olyan vagyonszösséget alkot, melynek egyedüli feje a férj. A hozományi rendszer ezzel szemben a javak elkülönzésének alapján áll; s a nő megmarad *dotalis* vagyonának tulajdonában, s a férj csak az egyszerű kezelést és haszonélvezetet nyeri meg a felett. Ismeri továbbá ez a rendszer a javak olyan fajtáját is, melynek kezelése és haszonélvezete a nőt illetik — természetesen egyetemben a teljes tulajdonjoggal — s nem a férjet. Ezek az úgy nevezett *parapherhernalis* javak.

A hozományi vagyon haszonélvezete tehát a férjet illeti ugyan, de az elidegenítés jogának abszolút kizárásával, mert a házasság felbomlásával mindent eredeti állapotában kell a nő javára restituálnia. Épen ezért a nő sem osztozkodik a férjnek házasság alatt szerzeményeiben, míg a törvényes közös-

ség rendszere e szerzeménynek felét neki adja. De ezzel szemben a legalis közösség semmi biztosítékot sem nyújt a nőnek arra nézve, hogy egyáltalában fog valamit kapni, míg a dotalis rendszer alatt, a hozománynak visszakapása feltétlenül be kell hogy következzen.

A «dot», melynek intézményi célja ugyanaz, mint a mi hozományunknak, t. i. a házasság élettel járó terhek könnyítése, állhat ingó s ingatlanokból egyiránt. A nőnek minden oly vagyona, mely «dos» czimén nem adatott át a férjnek: az ő paraphernumát képezi. (1574. §.: «Tous les biens de la femme qui n'ont pas été constitués en dot sont paraphernaux».)

A férj jogai a nő e kétféle javaira nézve sokkal korlátozottabbak, mint az eddig tárgyalt rendszerekben. Övé ugyan a kezelési és rendelkezési jog a doshoz tartozó összes vagyon felett, de sem felesége jóváhagyásával, sem vele együtt közösen, annál kevésbbé önmagára: abból semmit el nem idegeníthet. Azonban a törvény az elidegeníthetés tilalma alól bizonyos meghatározott esetekben kivételt is tesz, ha t. i. a közös, vagy a nő esetleges első házasságából való gyermekek érdeke, vagy valamelyik házasság fogságából való kiváltása stb. nyomósabb körülmények kívánják s főképen, ha a házassági szerződés az elidegenítést kifejezetten megengedi. (1557. §.)

A paraphernalis javakra a férjnek az egyszerű authorisatio jogán kívül semmije sincsen, mit akkor gyakorol, ha a nő valamely paraphernumához tartozó ingatlant el akar idegeníteni, vagy ilyen javai ügyében bíróság előtt szándékszik szerepelni, akár mint fel-, akár mint alperes. (1576. §.) A törvény általában csak «biens paraphernaux»-ról beszél s így a fenti rendelkezést ingó és ingatlanra egyaránt kell vonatkoztatnunk. Azonban a joggyakorlat arra az álláspontra helyezkedett, hogy a férjnek jóváhagyása, csak az ingatlan paraphernaliák eladásánál szükséges, s ingók tekintetében a nőnek kezét egyáltalában nem kötötte meg.

Ez röviden a francia dotalis rendszer képe azon vonatkozásokban, melyek jelen értekezésnek a tárgyát képezik, s eltekintve, az ellene, főleg a család és a férj hitele szempontjából, emelt kifogásoktól: el kell ismernünk azt a tagad-

hatatlan jó oldalát, hogy biztosít a család részére egyfelől egy megingathatatlan vagyonmennyiséget, mintegy tartalék-alapot, t. i. a nő dotális javait; másfelől pedig forgó tőke gyanánt, mely növekedhetik, átalakulhat s szolgálhatja a házastársak kereskedelmi vagy ipari üzletének érdekeit: a férj vagyonát állítja oda.

A mi specialis kérdésünket a nő házasság alatti személyes keresményei tekintetében azonban csak az fogja eldönteni s a nő helyzetét meghatározni, hogy mit mond a házassági szerződés? Ha a felek e keresményüket a dotális javak közé sorozzák a házassági szerződésben: akkor a nőnek csakis arra van joga, hogy a házasság felbomlásakor azokat visszakövetelhesse. Ha ellenben ezek a jövőbeli keresmények paraphernalis javakul kötötték ki: a nő ugyanazon kezelési és rendelkezési jogot nyeri meg felettük, melyet ilyen javaira nézve az 1576. §. ad meg neki. S így nagy általánosságban a nő helyzetét a dotális rendszer uralma alatt kielégítőnek lehetne mondanunk. Mégis a hozományi rendszert nem vehetjük olyannak, mint a mely a nők elnyomott vagyonjogi helyzetén a házasságban sokat javított volna. Mert: a nők külön keresményeire vonatkozó kiterjesztése, házasság alatti vagyonjogaiknak, éppen azon óriási többségben lévő férjes nők érdekét képezi, kiknek a hozományi rendszer minden kedvezménye illuzorius, mert egyszerűen hozományuk, hozományra való külön vagyonuk nincsen. A dos elidegeníthetlensége és köteles visszazármaztatása biztosítékot nekik nem nyújthat, mert dost magukkal a házasságba nem vittek. Paraphernalis javaik nincsenek, s ha mégis kötnek valamelyes házassági szerződést s biztosítanak maguknak egy bizonyos mennyiségű dost, ha az nem ingatlan, úgy nem sokat érnek vele, mert az elidegeníthetlenség daczára is: a gyakorlatban alig lehet, ingóságok tekintetében, elválasztani a törvény által megengedett szabad dispositiót az elidegenítéstől. A joggyakorlat ezt az elválasztást nem is teszi meg.

IV. Még egy rendszerrel kell foglalkoznunk, mely ott szerepel a code egyezményi rendszerei között. Ez a *javaknak elkülönzése*.

Vagyonjogi tekintetben ez a rendszer a férjes asszonynak legtöbb előnyt nyújt. Munkájának gyümölcseit e rendszer uralma alatt ő élvezi; övé az elkülönítve lévő női javak fölött a tulajdon, kezelés és hasznélvezet joga, terhe csak egy van, t. i. a házasséttel járó költségekhez való hozzájárulás, a házassági szerződésben eleve meghatározott arány szerint. A vagyonelkülönítés kétféle lehet. Vagy biróilag mondható ki, a nőnek a vagyonközösségből való kilépése esetén, vagy pedig keletkezhetik már magából a felek esetlegesen ilyen tartalmú házassági szerződéséből. Az előbbi esetet az 1449. §., az utóbbit pedig az 1536. §. szabályozzák.

E rendszer uralma alatt is, az elidegenítés kérdése az, a mely nehézségekre szolgáltat alkalmat. Az 1449. §. szerint ugyanis a nő megkapja a szabad rendelkezési jogot (*libre administration*) elkülönített javai felett, melyek közül az ingóságokat korlátlanul elidegenítheti, de az ingatlanok elidegenítéséhez már férje, s ennek vonakodása esetén a bíróság jóváhagyására van szüksége. A 217. §. pedig kifejezetten megtiltja, még a vagyoni *separatio* alatt élő nőnek is («*La femme, même non commune ou séparée de biens*») az ajándékozást, elidegenítést, elzálogosítást s a szerzést, ingyenes avagy visszterhes czímen egyaránt, kivéve, ha ezen ügyletekhez férje mindannyiszor beleegyezését adta. A *code* e nagy ellentéte csakis úgy magyarázható meg, hogy a későbbi 1449. §. az ingóságok tekintetében kivételt tett a 217. §. alól. (LAURENT: id. m. XXII. kötet. 301. szám alatt.) Azonban e cikkelynek a többi és az 1449. §. által nem érintett rendelkezéseit feltétlenül érvényeseknek kell tartanunk. S következképen, ha a nő, e rendszer alatt, ingyenes czímen akarna ingóságaiból rendelkezni, ehhez, valamint minden ingó és ingatlan visszterhes vagy ingyenes szerzéséhez is férje jóváhagyását ki kell kérnie. Az ingók szerzése tekintetében, főleg ha az nem jár visszterherrel, némely író szerint (LAURENT: id. m. XXII. kötet, 97. szám alatt — GUNTZBERGER: id. m. 100. lap) a férj jóváhagyása a törvény ellenére is mellőzhető. Azonban található a gyakorlatban eset arra, hogy pl. a nő eltiltatott ingó értékeivel a börzei operatióktól s utasított, bár férjével a

separatio rendszere alatt élt, az ő jóváhagyásának kikérésére. Ez pedig elég világosan ellene szól annak a föltevésnek, hogy a nő, férjétől függetlenül szerezhetne ingó dolgokat. (Cour de Cassation, arrêt 1862. decz. 30. id. GUNTZBERGER id. m. 103. lap.) — Arról, hogy vállalhat-e a nő a vagyonekülönlözés rendszerében kötelezéseket és ha igen, mily mértékben: a code teljesen hallgat. Természetes azonban, hogy a mennyiben ezen esetleges lekötelezések a «libre administration» körébe belevágnak: a francia nő ebbeli jogosultságát feltétlenül el kell ismernünk. De hogy mekkora e jogosultságnak a mértéke? olyan kérdés, melyre a feleletet a joggyakorlatnak kellene határozottan s jól kijelölve megmondania.

3. §. Végigfutva a code civil törvényes és egyezményi rendszerein, igazoltnak bizonyul, hogy a nők, házasságallati vagyoni jogi helyzetük megjavítására, jóformán egész társadalmi mozgalmat indítottak. A hozományi és vagyonekülönlözési rendszerek uralma alatt ugyan, körülményekhez képest még tűrhető volna a férjes asszony helyzete, de mert e két rendszer csakis azon felek jogviszonyait szabályozza, kik erre nézve házassági szerződést kötöttek, s mert ilyen szerződést csakis azok szoktak kötni, kiknek egybekelésük alkalmával van miről és miért szerződnieök: e két rendszer nyújtotta előnyök a vagyontalan s tisztán csak nap-nap utáni szerzeményeikből élő felekre nézve reális értékkel nem igen bírnak. A legalis közösség rendszere, mely pedig majdnem kizárólag egyedül uralkodó, nem méltányos. A nő saját külön szerzeményét teljesen és minden ellenőrzés nélkül veti bele a férj hatalmába, ki azzal kénye-kedve szerint bántathatik el. S az esetleges visszaélésekkel szemben a nőnek elegendő biztosítékot a törvényes rendszer nem nyújt; azok a reformok pedig, melyeknek segíteniök kellett volna a dolgok állapotán: nagyon keveset segítettek.

Most már azokkal a reformintézkedésekkel kell a code szerinti állapot vázolósa után foglalkozunk, melyek az 1881.

év április 9-iki postatakarékpénztárról szóló törvényben vannak. — E törvény 6-ik art. a következő: «A férjes asszonyoknak — bármily házassági vagyongrendszer uralma alatt is — megengedtetik, hogy férjük hozzájárulása nélkül maguknak takarékpénztári könyveket nyitassanak. Az itt megtakarított összegeket férjük feljogosítása nélkül is kivehetik, ha csak a férj ez ellen kifogást nem emelt». (Id. BRIDEL id. ért. 213. lap.) Lehetővé teszi tehát a törvény, hogy a nő személyes keresményét akár részben, akár egészében is a férj tultengő rendelkezési joga alól kivonhassa postatakaréki betétek útján. A törvény idézett szakasza ez első részében foglalt vívmánynak jelentőségét azonban a szakasz befejező része, a minimumra szállítja le, melyben a megtakarított összegek élvezete a férj jóváhagyásától tetetik függővé. A nő hiában takarékoskodik tehát, mert a férj a félretett összegek felhasználásában őt megakadályozhatja, lévén a törvény ratiója az, hogy a félretett keresmények is közösvagyont képeznek, melyek felett a nő férje authorisatiója nélkül nem rendelkezhetik.

Sokkal előbbre haladt azonban az 1886. év július 20-iki újabb postatakarékpénztári törvény. Abból a szempontból indulva ki, hogy lehetőleg mindenki számára hozzáférhetővé tegyen valamelyes vagyongmegtakarítást, az öregség vagy a nyugalombavonulás napjaira, a 13. art. 4-ik bekezdésében kimondja, hogy a férjes nő holtiglani évjáradék élvezhetése céljából rendes, havi fizetéseket eszközölhessen személyes keresményeiből a postatakarékpénztárba, a nélkül, hogy férjének ebbe joga volna beleszólni. Miután pedig az évjáradék tisztán a fizetést teljesítőnek személyéhez van kötve: e rendes befizetések által a törvény lehetővé tette, hogy a nő valóságos külön vagyont teremtsen magának, még azon esetben is, ha oly rendszer uralma alatt él férjével, mely elkülönített s a férj administratiója alatt nem álló női különvagyon nem ismer. Az ilyen vagyona nézve pedig, az elmondottak szerint, a nőnek oly kezelési és rendelkezési jogai vannak, melyek igen széles és szabad cselekvési kört biztosítanak számára.

Kétségbevonhatatlan, hogy e törvényeknek kiváló jelentősége van főleg a munkás néposztály férjes asszonyaira nézve, de az is tény, hogy a nőnek személyes, kézi- vagy szellemi munkássága eredményeire, a teljes és mindenkori szabad rendelkezési jogot, egyik sem adja meg; következésképpen a férjnek omnipotenciáját a házasságban, e törvények egyáltalában nem törték meg.

A törvényes intézkedéseknek pedig e két kis törvény-szakasszal vége van. A francia törvényhozás mai napig sem tett többet a férjes nő vagyongjai érdekében. A miről ezután szólunk, az már mind csak javaslat, mely megfordult ugyan a kamara asztalán is, de törvényté még mai napig sem válhatott.

4. §. Elseje e javaslatoknak az, melyre az impulsust: «Le code civil et la question ouvrière» című munkájával GLASSON adta meg. Eszméit a «Ligue française pour le relèvement de la moralité publique» felkarolta s egy tervezetet dolgoztatott ki e munka nyomán, melynek összeállításával magát GLASSONT és JALABERTET bizta meg. Ez a JALABERT-GLASSON-féle tervezet került aztán nagyjában, 1890 júl. 22-én, a kamara elébe, mint JOURDAN-DUPUY, DUTEMPS és MONTAUD képviselők által benyújtott törvényjavaslat. Az egésznek bizonyos philanthropikus irányzata van s a munkásasszony szomorú vagyongjai helyzetén kíván javítani.

GLASSON említett művében főleg a nőnek a vagyonekülönlözésre irányuló keresetét sürgeti átdolgozandónak, mert a code által odaállított alapon, ez a menekvés mód a férj elnyomása elől, majdnem illuzoriussá van téve bonyolult, költséges és hosszadalmas voltánál fogva. Másodsorban a nő személyes keresményeinek integritását kívánja biztosítani a férjjel szemben. (GLASSON: id. m. 58. lap.) A nevezett képviselők javaslata nem felel meg egészen a JALABERT-GLASSON-féle indítvány intentióinak, bár egészben véve azonos alapon áll, s így nem mondható egyébnek, mint hogy annak bizonyos

módosításokkal másolatát — de sokkal kevesebb igényű másolatát képezi.¹

Az 1. §. a következőket ajánlja:

«Ha a férj magaviseletével a házasság vagyoni jogi érdekeit veszélybe dönti: a nő a nélkül, hogy kérnie kellene a javak elkülönzését, megnyerheti a bíróságtól a jogot, hogy a munkássága eredményeit képező javakat, a maga kezeibe vegye s felettük szabadon rendelkezék».² A következő §§-ok a nő ilyen keresményeit továbbra is benn kívánják hagyni a vagyonszövetség alkatrészei között, a mi már egyáltalában nincs összhangban azzal a szabadabb szellemű felfogással, melynek a javaslat létrejöttét köszöni. Az eljárást szabályozzák a 2—8. §§-ok, lehetőleg egyszerűvé téve azt, s ezzel min-

¹ Az egész javaslat különben a következőleg szól:

art. 1: «Lorsque le mari met, par son inconduite, les intérêts du ménage en péril, la femme peut, sans demander la séparation de biens, obtenir de la justice le droit de toucher elle-même les produits de son travail et d'en disposer librement».

art. 2: «Cette demande est portée par la femme au juge du paix du domicile du mari».

art. 3: «En cas d'abandon, la femme peut en outre obtenir du juge du paix l'autorisation de saisir-arrêter et de toucher les deux tiers des salaires ou émoluments du mari, si elle a à charge des enfants issus du mariage, le tiers si elle n'en a pas».

art. 4: «Le mari et la femme sont appelés devant le juge du paix par un simple billet d'avertissement du greffier de la justice de paix, sur papier libre, en la forme d'une lettre missive recommandée à la poste».

art. 5: «Le mari et la femme doivent comparaître en personne sauf le cas d'empêchement».

art. 6: «La signification du jugement autorisant la femme à toucher une partie des salaires ou émoluments du mari, vaut saisie arrêt quand elle est faite à la fois au mari et au patron ou débiteur d'émoluments».

art. 7: «Tous les jugements rendus en ses matières sont essentiellement provisoires. Ils sont exécutoires nonobstant opposition ou appel».

art. 8: «Les actes de procédure, les jugements et les significations prévus par la présente loi sont dispensés des droits de greffe, de timbre et d'enregistrement.» — Lásd: *Journal officiel*. 1890. Doc. parlementaires. Chambre. Annexe 862. Session, 1890. jul. 22.

² *Journal officiel*, u. o.

den el van mondva, mit e reformba befoglalni czéloztak. Látjuk tehát, hogy még mint javaslat is: tulfélénk volt az illető képviselőknek eme, különben tiszteletreméltó törekvése. Legfőbb hibájául azt róvhatjuk fel, hogy közösnek hagyta a nő tisztán személyes jellegű keresményeit, s ezeket a férjnek olyan rendelkezése alól, hogy harmadik személyekkel szemben leköthesse: nem mentesítette.

Más színezete van bizonyos tekintetben annak a törvényjavaslatnak, mely 1894 jul. 9-én tétetett le a kamara asztalára, s melynek szerzője GOIRAND.

Ez a javaslat általános színezetét tekintve, lényegesen különbözik az előbbi JOURDAN, DUPUY-DUTEMPS-féletől. Míg amaz első sorban philantropikus czélzatokat tart szem előtt s a munkásasszonyok érdekében kívánja a code intézkedéseinek megváltoztatását: emebben bármily burkoltan is, de félreismerhetetlenül nyilvánul meg a női párt törekvése, s az az általános jellegű socialis tendentia, hogy természeti törvényt képez, miszerint minden individuum intézkedhessék teljesen függetlenül arról, mit ő maga tud szerezni, tekinteten kívül hagyásával fennálló társadalmi és családi összeköttetéseknek és viszonyoknak. — Egyetlen cikkelyből áll és ez a következő:

«Bármilyen is legyen a házasfelek által választott házassági vagyoni jogi rendszer, a nőt megilleti a jog, hogy férjének minden hozzájárulása nélkül a személyes munkájából eredő jövedelmeit szedhesse, s hogy azokról szabadon rendelkezhessek.

«Azonban a nőnek eképen engedélyezett jogok nem eshetnek rovására azon jogosítványoknak, melyek a vagyoni közösségre vonatkozólag a harmadik személyeket megilletik.»¹

A nagy előrelépés a GOIRAND javaslatában az előbbihez viszonyítva abban mutatkozik, hogy a bíróság ténykedése s a nőnek a bírósághoz való folyamodása teljesen ki van belőle zárva. Így a férj administratív jogainak bizonyos mértékű

¹ *Journal officiel*, 1894. Documents parlementaires. Chambre. Annexe. 801. Session, 9 júl. 1894.

korlátozása a vagyonközösségre nézve, (mert a nő keresménye is, természetesen, a GOIRAND javaslatában sincsen abból kivéve) és a nőnek, a férjéhez hasonló rendelkezési joga, az ő saját keresményei felett: egyenesen a törvény alapján áll s annak rendelkezéseiből közvetlenül folyik.

A férj jogainak megszorítása és a nő jogainak kiterjesztése a fenti korlátok között: ez GOIRAND szerint az egyetlen mód, melylyel ezt a codeban gyökerező bajt orvosolni lehet és kell is. Mert: «a törvényes közösség a szegény emberek rendszere, mely rendszerben a férj a feltétlen úr; ő intézkedik saját tetszése szerint s minden ellenőrzés nélkül a közösséget alkotó javak s ezek közöttl azon jövedelmek felett is, melyek a nő munkájából származtak. — A férjnek ezen mindenhatósága a szegényrendű családokban, a nő összes igyekezete elébe leküzdhetetlen akadályokat vethet, s elhatározó oka lesz az esetleges enyhíthetlen nyomoruságnak.»¹

GOIRAND javaslatának, valamint a DUPUY-DUTEMPS-félének is, minden jó hatását a §-hoz odafűzött az a bizonyos 2-ik aliéna rontja le, mely — itt a GOIRAND esetében — a harmadik személyeknek a vagyonközösség ellen irányuló követeléseit minden más érdeknek fölébe helyezi. Azt pedig tudjuk, hogy a férj a vagyonközösséget, még legszemélyesebb jellegű adósságainál is, igénybe veheti, a nő külön — személyes — keresményei pedig, ehhez a vagyonközösséghez tartoznak. Ha már most a nő eredetileg védelmezni szándékolta ilyen természetű keresményei, a javaslat által a felettük biztosított kezelési és rendelkezési jog ellenére is, még mindig áldozatul eshetnek a férj adósságáért: könnyű belátni, hogy a GOIRAND-féle javaslat után is, csak egy és jól ismert régi eszközzel védelmezheti magát az asszony és ez a javak separatiója. Ez a védelmi eszköz benne van a code rendszereiben is, s így a GOIRAND-féle «reform» újat nem alkotott, legfeljebb csak complicálta az amúgy is eléggé zavaros állapotokat.

S valóban, úgy a DUPUY-DUTEMPS stb., mint a GOIRAND-

¹ *Journal officiel*. 1894. Doc. parlementaires. Chambre. Annexe 801. Motifs. 1133—1134. lap. Session, 9 jul. 1894.

féle javaslatok felett pálczát törhetünk. Tagadhatatlanul sok a jószándék bennük, de ezt a jószándékot úgy vitték keresztül, hogy §§-aik az orvoslandó bajjal szemben egyaránt tehetetlenek. Pedig e két javaslat, melyet a képviselőház bizottsága egygyé olvasztván, ilyen alakjában ajánlott az elfogadásra, az 1895. évi nov. 14-iki gyűlésen, (Journ. off. 1895. Séance nov. 14. 1895. Doc. parl. Annexe 1609. (Chambre) s melyet a kamara, a sürgősség kimondásával 1896 febr. 27-én tényleg el is fogadott (Journ. off. 1896: Doc. parl. Chambre. Séance 28 fevrier. 1896.): a legnagyobb valószínűség szerint törvényre fog válni. A senatus 1896 márczius 2-iki gyűlésében vette fel ügyrendjébe, a bizottsághoz utasítván a már egyesített JOURDAN-DUPUY-DUTEMPS-MONTAND és GOIRAND-féle megszavazott propositiót, de a bizottság javaslatát mindez ideig még nem tette meg, a mi tekintve az azóta letelt hosszú időt, sokáig már alig késbet.

Egy végső pillantást vetve még e javaslatokra s tekintve azoknak küszöbön álló tárgyalását a senatusban: azonnal észre lehet bennök venni, hogy mi az a hiány, a miért a kíváncsomságnak meg nem felelnek. Feltétlenül jó és előnyös e propositiókban az az intézkedés, hogy a nőnek megadják a független kezelési és rendelkezési jogot saját keresményeik képező javaira nézve; de ez még nem elég, s teljesen illuzoriussá válik, ha e jogok nem lesznek egyszersmind biztosítva is. Azaz, ha nem védi a jog a nőnek ilyen természetű javait attól, hogy a férj azokat bárminő adósságaihoz is igénybevehesse: akkor a code megadta nyomoruságos helyzeten semmi változtatás sem történt. Mert, a mennyire igazságos, hogy a férjnek oly adósságaiért, melyek tisztán csak a házasság élet érdekeiből keletkeztek, a nő is feleljen az ő saját keresményeivel: épen olyan igazságtalanság, ha a férj adósságaiban ezt a megkülönböztetést, hogy t. i. mire szolgált az ő lekötése? megtenni elmulasztjuk.

Meg van téve ez a megkülönböztetés egy pár év óta a:

5. §. *Genfi Canton* jogában, mely jogrendszer annál is inkább érdekelhet e pontra vonatkozólag, mert itt is a *code civil* szolgál általános polgári törvénykönyv gyanánt. Az álllapotok a genfi cantonban teljesen azonosak voltak a francia jog jelenlegi állapotaival, s azért utalva e tekintetben az ott elmondottakra, a genfi törvényhozás reformainak rövid ismertetésére térünk át.

A genfi canton egyetlen, de gyökeres újítása az 1894. évi nov 7-iki törvényben van lefektetve, melynek czíme: «*Loi, modifiant le droit matrimonial quant aux biens*». A törvény jelentőségét az egyszerű «módosításra» (*loi modifiant*) akarták leszorítani, jóllehet intézkedései sokkal mélyebbre beletnyúlnak a házassági vagyonszerzésbe, semhogy a régi jog vagyonszerzési elve, mint alap, ténylegesen maig is fennállónak volna mondható. Szinleg ugyan fenn van tartva, valójában pedig elejtetett. Legjobban bizonyíthatja ezt DIDIERNEK, ki a *Grand-Conseil*-ben a javaslat előadója volt, az a kijelentése, hogy:

«Le remède à cet état de choses — miután a reform szükségét hangsúlyozta — serait dans une *modification complète de nos lois sur le régime matrimonial*, notamment dans *l'abrogation de la communauté comme régime légal*.»¹

A megalkotott törvénynek 8. §-a van. Legjelentősebbek ezek közül az 1. §. és 4. §; az előbbiben a reformintézkedések magva van benne, a 4. §-ban pedig, a vagyonszerzési rendszer szinleges fentartása. Különben általános tartalmára nézve, az 1—3. §§-ból álló rész, a nő jogait adja meg; különáll a 4. §. és az 5—8. §§-ból álló második rész, mely a vagyonszerzését a házasság folyama alatt megkönnyíti.

Az 1. §. szerint: «A férjes nő a házasság tartama alatt személyes munkájának eredményeire s ezekből származható szerzeményeire nézve, ugyanolyan jogokat gyakorol, mint az a nő, ki férjével vagyonszerzésben él.» (BUNOIR: *Communication sur la loi genevoise du 7 novembre 1894, modifiant le régime matrimonial quant aux biens*. Megj. *Bulletin*

¹ *Memorial du Grand Conseil*, 1894. Annexes, p. 181. Genève.

de la société de législation comparée. 1896. évi f. 173. lap, XXV. kötet, Páris.)

Figyelemreméltó e §-ban, hogy a vagyonekülönzésben élő nő helyzetét vette irányadóul, holott a nem férjes asszony helyzetére való utalás sokkal szabadelvűbb lett volna. A 2-ik §. a nő azon adósságait illetőleg, melyeket férjének minden hozzájárulása nélkül tett, kivonja teljesen a férjet a felelősség alól. E tétel is tehát a nő nagyfokú függetlenségét jelenti a férjjel szemben, mert vagyoni különállását személyes szerzeményei és javai tekintetében, a lehető legélesebben kidomborítja. E tétellel továbbá a code civilnek azok az intézkedései, melyek a házasság érdekei szempontjából elvállalt adósságokat jól ismerik: szintén törülve lettek a genfi canton házassági vagyonzogából. Viszont a nő javai is, a férj által elvállalt adósságokkal szemben, minden felelősség alól mentesekké tétettek. Ez a szabály csakis azon esetben szenved kivételt, ha a férj, ki köteles a ház szükségleteiről s gyermekei neveléséről gondoskodni, az e célból elvállalt kötelezettségeinek nem tud eleget tenni. Ilyenkor a hitelezők kielégítésüket, subsidiarice a nőtől is követelhetik. Annak bizonyítása azonban, hogy a hitelezők által esetleg kielégítés címén igényelt javak az ő s nem a férj vagyonát képezik: mindig a nőre hárul, a mi egyébiránt tulságos tehernek épen nem tekinthető, mert a nő, a bíróság előtt férjének minden authorisatioja nélkül megjelenhetik, s a tanukkal való bizonyítás ilyen természetű esetekben rendesen igen könnyen hozzáférhető eszköz. (3. §.)

Van a törvény e 2. és 3-ik §§-ban a férj hitele szempontjából meglehetősen veszedelem is, s igazat kell adnunk GUNTZBERGERNEK, ki jellemezve e két §. hatását, azt mondja, hogy a genfi törvény a nő érdekében a férj hitelét áldozatul hozta. (Id. m. 192. lap.) A 3-ik §-nak az az intézkedése, mely a bizonyítás terhét a tekintetben, hogy az esetlegesen vitássá vált javak a nő tulajdonát képezik, ő reá hárítja, nyújt ugyan némi biztosítékot a hitelezőknek, a férj és a nő bekövetkező összejárása ellen, de nem annyit, a mennyi elegendő volna. Ez a körülmény is, mely tehát nagyon ajánlatossá

teszi a hitelezők részéről az óvatosságot és utánjárást, mutatja, hogy a genfi törvényhozók reformmunkálataikat felette merészen hajtották végre.

A 4-ik §. szerint, mely mint említve volt, a vagyonszociális rendszer fentartását volna hivatva bizonyítani: «A házasság felbomlásakor a férj vagy örökösei követelhetik, hogy a nőnek személyes vagyona, mely a jelen törvény 1. §-a értelmében képezi az ő különjait: a vagyonszociális állagba bevitessék. Nem kötelezhetők erre a nő vagy örökösei, ha a vagyonszociálisban való részesedésről lemondanak.» (BUNOIR, id. ért. 173-ik lapon.) Ha tehát a nő vagy örökösei részesülni kívánnak a vagyonszociálisban, akkor kötelesek a nő személyes vagyonát abba belevinni. Ez esetben feltétlenül elfogadható GUNTZBERGER azon nézete, hogy a genfi reformok a vagyonszociálisékat minden elvi sérelem nélkül fentartották.¹ Mert, ha a házasság folyamán a vagyonszociális életrend el is tűnik, annak felbomlásakor mégis minden következményeivel újra érvényesül. De ha a nő, vagy örökösei, az alternatívának nem ezt, hanem a másik felét választanák: akkor vagyonszociális elvek vagyonszociális rendszerhez tartozó tételek realizálásáról nem lehet beszélni. A dolog ilyen megoldása lehet ugyan compatibilis a modern gazdasági szükségletekkel s a társadalmi közérzettel — miként azt GUNTZBERGER mondja — s ez igaz is, de nem lesz a vagyonszociális rendszer sértetlen fentartása soha. — Mert mi fogja ez esetben a felek közötti vagyonszociális állagát képezni? Semmi más, mint a nőnek, már a házasság kötésekor létezett ingóságai, melyek a férj adminisztrációjába jutottak és a házasság folyamán a szó szoros értelmében közösen szerzett javak. Hozzávéve ehhez, hogy szinte alig képzelhető el valamilyen olyan szerzési tény végrehajtása, melynél a két házastárs külön-külön munkássága s közreműködése az eredmény szerint is elkülöníthető nem volna: láthatjuk, hogy ez a közös vagyon, bármily hosszú házasság alatt sem fog olyan nagyra nőni, hogy

¹ GUNTZBERGER szerint ugyanis a genfi reform: «un régime de communauté compatible avec les idées, les mœurs et les nécessités économiques modernes.» Id. m. 183. lapon.

szemben az annyi mindenre kiterjesztett különvagyonnal, a házasság felek vagyoni életének a közösség jellegét megadhatná. Sőt, ha a nő különvagyonát a házasság felbomlásakor is megtartja különvagyonképen — azaz nem veti bele a közösségbe: akkor a vagyoközösségi rendszernek, melynek elvégre is főszerepe mindig a házasság megszűnésének pillanatára esik, semmi következménye sem áll elő, s így azt a legnagyobb igyekezettel sem lehet megállapítanunk.

Nincsen is ebben a 4-ik §-ban egyéb, mint egy méltánytalanság kiigazítása, mely a reformok következtében a férj vállaira sulyosodott. Az ő személyes szerzeményei ugyanis feltétlenül beleesvén abba a vagyoniösszességbe, mely a vagyoni közösséget volna hivatva alkotni. a nővel szemben, ki erre egyáltalában nem kötelezhető, a férj jelentékeny jogmegszorítást szenvedne. Épen ezért mondta ki a törvény, hogy a nő csak akkor részesedik a férj szerzeményeiben, ha a magáét is beleteszi a házasság felbomlásakor a vagyoni közösségbe, hogy a férj is részesedhessen az ő szerzeményeiből. Ha azonban a nő, vagy örökösei, ebbe bele nem akarnának menni: akkor nem létezik olyan «vagyoni közösség», melylyel szemben részesedési igényeket támaszthatnának.

Az 5. §. vonatkozással valamely egyezményi s nem a törvényes és valóságos vagyoni elkülönzési színezettel bíró rendszer uralma alatt élő házasságokra — megkönnyíti a vagyoni elkülönzést, kimondván, hogy a nő azonnal kérheti a separációt, ha férje őt, gyermekeit, ezek nevelését, egyszóval családját elhanyagolja és kötelességeit az iránt nem teljesíti. A további §§-ok az eljárást s egyes kisebb jelentőségű határozmányokat tartalmaznak, miért is ezuttal figyelmen kívül hagyjuk.

6. §. Fontos reformtörvények jöttek létre a *skandináv* államok (*Svéd-Norvég és Dánország*) és *Finnlandban*, melyek időrend tekintetében megelőzik még a francia jog s a genfi canton eddig ismertett törvényeit is.

Miután a francia code civil házassági vagyoni jogát, a tár-

gyunkra tartozó reformtörekvéseket illető vonatkozásaiban részletesebben ismertettük, egyenesen áttérünk a skandináv államok reformjainak vázolására. Annál is inkább; mert a reformok előtti időben, a franczia jogban érvényes vagyonszociális elvek és tételek, minden a vagyonszociális alapján álló más házassági vagyonszociális jogokban is, nagyjában, több-kevesebb eltéréssel, ugyanazonosok voltak, a nő személyes keresményeire vonatkozó rendelkezéseikben. A fontosabb eltérésekről a reformok ismertetése során fogunk megemlékezni.

Mind a négy állam törvényhozása közös típust tüntet fel, melynek azonban leghűbb kifejezője a norvég törvény.

I. Időrendben először a *svéd* reformokkal kell foglalkoznunk, melyek egyúttal a legkevesebbet is foglalnak magukban. A reformok előtti svéd jog, az 1734-ik évi törvénykönyvön nyugodott, mely IX-ik fejezetében törvényes rendszerül: a vagyonszociális jelölte meg, több-kevesebb eltéréssel, a svéd magánjog sajátos városi és falusi jog (*Stadzlagh — Lantzlagh*) szerinti dualismusában. Az azonban mindenekfelett közös volt, úgy a városi, mint a falusi jogban, hogy a nő külön személyes munkájának minden eredménye, beleesett a férj egyedül feltétlen rendelkezése alatt álló vagyonszociális seregbe. A nő helyzete az örökös tutela, melyből csakis özvegysegrejutásával emancipálódik.¹ Mellőzve egyébiránt a régi svéd jog részletezését, a legelső reformmozgalmat, az 1810. évi országgyűlési határozatban találhatjuk fel, mely megengedi, hogy a férjes nő, *venia sexus* alapján — de azért a tutela föntartásával — külön vagyonának igazgatását megnyerhesse. Egyes fontosabb ügyletek azonban továbbra is föltételezve maradtak az asszony gondnokának hozzájárulásától (GIDE: id. m. 234. l.). Az 1845 május 19-ikéről kelt törvény továbbá kimondja, hogy a vagyonszociálisnak a házasság felbomlásával bekövetkező feloszlásakor, a nő és férj egyenlő részekben osztozzanak abban; megváltoztatván ezzel a régi jog azon intéz-

¹ V. ö. GIDE PAUL: Étude sur la condition privée de la femme cz. id. m. 227—228. lap, és D'OLIVECRONA: Aperçu des travaux législatifs exécutés en Suède de 1870. à 1879. Megj. a «Revue de droit international.» XV. kötet. 1883. Paris. 54. lap.

kedését, mely a nőnek, a közös vagyonból, csak $\frac{1}{3}$ részt juttatott (GIDE: u. ott.). — A fölvetett kérdésünk szempontjából, tulajdonképeni reformot, csak az 1874. évi decz. 11-én kelt törvény képez, mely a nőnek azon javait, «melyeket saját munkájával képes szerezni», kivonja a férj administratiója alól s a nő szabad rendelkezése alá bocsátja; megengedvén egyúttal azt is, hogy ezen javakat illetőleg, a bíróság előtt is, saját személyében szerepelhessen, férje minden feljogosítása (authorisatio) nélkül. (GIDE: u. o.; GUNTZBERGER id. m. 167. l.; D'OLIVECRONA id. ért. 57 l.).

Látszólag a törvény szabadelvűsége ellen, alig lehetne kifogást emelni. S hogy kifogásnak mégis van helye, azt leginkább a svéd D'OLIVECRONA következő szavai bizonyíthatják: «A törvény jelen szerkezetében a nőnek megadott előnyök valójában semmit sem jelentenek, s az esetek nagyobb részében teljesen illuzoriusak. Ugyanis, ha a nő saját munkájával csakugyan szerzett valamit a törvény határai között, ezt a nyereseményét tényleg felélvezheti, elajándékozhatja annak, a kinek tetszik, de hogyha a mondott nyereségével vétel vagy csere útján újra szerez: a szerzett vagy vásárolt dolgok, a közös háztartáshoz jutva, azonnal a férj administratív és dispositív jogai körébe esnek bele» (id. ért. 58. l.).

II. A dán házassági vagyoni jogban sok a hasonlatosság a svéd és norvég joggal. A reformok előtti korban a nő vagyoni helyzete itt is egy régi, sőt a svédnél is sokkal korábbi keletű törvénykönyv szabályozta. Ez az 1683-ik évi V. KERESZTÉLY-féle codex, mely 1687-ben Norvégia részéről is elfogadott. Házassági szerződések útján egyes javakat itten is kizárhattak a felek a vagyonszösségből, miként Svédországban, egyébiránt pedig a nő sorsa, ha férjhez ment, csak a családi tutela fölcserélését jelenté, a férj gondnokságával. A vagyonekülönzés a dán és norvég jogban is szerepelt, s épen annyi nehézkességgel volt összekötve, mint Francziaországban; egy tekintetben azonban még szigorúbb volt a nőre nézve, mert a nő megtörtént birói separatio után sem kapta meg elkülönített javai felett a rendelkezési jogot, a mennyiben vagyona egyszerűen csak urat cserélt, s Dániában egy a bíróság, Nor-

végiában pedig a gyámhatóság által kinevezett gondnok vette át a nő elkülönzött javainak igazgatását (GUNTZBERGER id. m. 168—170. l.).

A reformokra az első lépés, az 1839 ápr. 24-iki dán törvényben tételet meg, mely teljesen azonos az 1810-iki, s a *venia sexus*-ból kiinduló svéd törvényével (GIDE, id. m. 234. l.). Az a nevezetes törvény pedig, mely a genfi reformalkotásoknál is mintául szolgált, az 1880 máj. 7-iki. Ennek első cikkelye (két §-ból áll az egész) a következő:

Art. 1.: «A férjes asszonyt kizárólag megilleti az a jog, hogy férjének, valamint minden más gondnoknak jóváhagyása nélkül, rendelkezék személyes munkásságának eredményei felől; ha ugyan ez a személyes munkásság, támogatását és fentartását nagyobb részben nem a férj költségei, vagy a közös vagyonból nyeri, s ha továbbá be van bizonyítva, hogy a kérdéses szerzemények mind ezen személyes munkásságból erednek. A nő életében ezeket a javakat a férj adósságai nem terhelik, ha csak a nő nem adta beleegyezését a férj lekötélezéseikhez». (*Annuaire de législation comparée*. 1880. évf., 533 lap.)

A dán törvénynek idézett cikkelyéből látszik, hogy az épen oly szabadelvű, mint a genfi reform és hogy egyúttal a vagyonközösséget nem csak színlegesen, de valójában is fentartja. Mert abból, hogy a kedvezmény csakis a nő életére van kiterjesztve, következik, hogy a házasság megszűnésekor, azaz a közös vagyon felosztása alkalmával, a nő házasság folyamán elkülönített javai, minden fentartás nélkül esnek a közösségbe vissza; míg a genfi törvény szerint, ez mindig a nő, illetve az ő örököseinek önkényétől van függővé téve. A férj omnipotentiája tehát, a nő saját szerzeményei tekintetében, itten is, s a genfi törvényben is, meg van törve; de míg a genfi törvény szerint, a nő vagy örökösei, az eredetileg vagyonközösségi alapon nyugvó házasságból, a vagyonközösségi elv érvényesülését, a házasság megszűnésekor megghiúsíthatják: addig a dán törvény értelmében ilyesmi soha sem fordulhat elő. Eképen ez a törvényhozás, habár a házasság folyamán a nő saját szerzeményeire nézve valóságos vagyonekkülönzést

rendezett be, még sem helyezkedett ellentétbe a házassági vagyonjoga alapját képező vagyonközösségi elvvel.

III. A mi pedig *Norvégiát* illeti, ezen állam reformtörvénye az 1888 jun. 29-iki. A címe: «A házasságok közötti vagyonjogrendszeréről» s a hagyományos vagyonközösség fenntartása mellett is, méltán úgy tekinthető, mint a régi jognak teljesen újjáalkotása. — A nő személyes keresményei szempontjából, a törvény súlypontját, a 31. §-ban kell keresnünk, mely a következőleg hangzik:

«A férjes asszonyt, még ha vagyonközösségben él is, s ha ennek következtében személyes munkásságának eredményei közös javakká is válnak, megilleti az a jog, hogy kizárólag rendelkezék a fölött, mit e munkásság folytán keresett; valamint mindama szerzemények felett is, melyek bebizonyíthatólag a fenti keresményekből állottak elő. Az ilyen javak, a nő életében, a férj által elvállalt adósságokért történő végrehajtás alól, ki vannak vonva, eltekintve az esettől, ha a nő azokhoz beleegyezését adta. Azonban a nő munkásságának azon eredményeire nézve, melyek tetemes tőkéket emésztenek föl, még pedig olyanokat, melyek vagy egészükben, vagy nagyobb részükben, a férj költségeiből állottak elő: a fenti határozmányok nem vonatkoztathatók». (*Annuaire de législation étrangère*. 1888. évf., 762 s köv. lapok.) A reform hasonlatossága, Dánia előbb tárgyalt törvényeivel, azonnal szembetűnik, de a nagy egyenlőség mellett, mégis van egy kis különbség a kettő között, még pedig a norvég törvénynek tagadhatatlan előnyére. A dán jog, csak az esetben adja meg az asszonynak a szabad rendelkezési jogot a többször említett természetű javaira nézve, ha azok megszerzésében teljesen egymagára munkálkodott, a közös vagyonnak nemcsak tőkékkel való közreműködése, hanem minden támogatása nélkül is. A norvég törvény szerint azonban, a közös vagyon támogatása mit sem változtat a dolgon, s egyedül a «tetemes» tőkék fölemésztése vet korlátot a nő független kezelési és rendelkezési joga elébe.

Följogosítja továbbá a norvég reform a nőt, hogy a házasság érdekében, s annak szükségletei céljából kötött

kötelezettségeinek teljesítésénél, a közös vagyonhoz — mely természetesen itten is a férj kezelése alatt áll — bármikor hozzányúlhasson (18. §.). Sőt a férj minden olyan elidegenítési actusnál, mely a vagyonközösséget érinti, feleségének beleegyezését tartozik kikérni (15. §.). Hozzászámítva a törvény emez intézkedéseihöz a 11. §. radicalis kijelentését, hogy t. i. «a férjes nő ugyanazon jogosultságokkal van felruházva, mint a nem férjes nő», s hogy az 1. §. értelmében, a házassági szerződések, csakis egy pár moralis és közérdekű szempontból korlátoztatnak, evidens, hogy a norvég törvényhozás megtalálta a legjobb utat, melyen a nemzeti szellembe és hagyományos jogérzületbe mélyen begyökerezett vagyonközösségi eszmét, a modern élet socialis és gazdasági követelményeivel minden elvi sérelem nélkül lehet összeegyeztetni. A nő biztosítva van teljesen a férj különbeni mindenhatóságával szemben, s e mellett javait sem vonhatja ki a vagyonközösségből, mert kiváltságos jogai a házasság felbomlásával megszűnnek, helyet adván a vagyonközösségi rendszerrel összekötött következményeknek.

A dolog illetén megoldása, GUNTZBERGER véleménye szerint (id. m. 176. l.), nagy közeledést mutat az ú. n. igazgatási közösség rendszeréhez. Azonban e föltevés absolute téves. Az igazgatási közösségben ugyanis, a közös vagyon eltűnik a felek házaséletéből s csak az igazgatás közös, de ez sem oly értelemben, mint a kifejezésből következtetni lehetne. Mert tényleg és jogilag egyedül csak a férj igazgat s a közösség arra vonatkozik, hogy a házaséletnek terheit úgy az ő, mint a feleség vagyona közösen szolgálják. A mi a javak kezelését, igazgatását illeti, ebből a nő teljesen ki van zárva, s így e rendszer uralma alatt, az ő szempontjából nem jogkiterjesztésről, hanem jogfosztásról kell beszélnünk. Ez a rendszer voltaképen «igazgatási közösségnek» nem is nevezhető, mert e megjelölés nem talál rája, hanem igen is «*vagyonösszesítésnek*» mondható.¹

¹ HEUSLER: «Ein üblicher Ausdruck, als Verwaltungsgemeinschaft hätte schwerlich können gefunden werden, denn er ist sprachlich und logisch verkehrt. Sprachlich: weil Verwaltungsgemeinschaft doch zwei-

IV. Minden részletesebb megjegyzés nélkül adjuk, az 1889. évi április 15-ről kelt *finn* házassági vagyoni jogi törvénynek egy pár tárgyunkra vonatkozó cikkelyét. Könnyen érthető, hogy azok a női vagyoni jogok, melyekről eddig szólottunk, a finn jogban is ugyanazon körben mozognak, mint az előbb tárgyalt államok törvényhozásánál. S ez a körülmény feleslegessé teszi azon szempontok ismételt kiemelését, melyek a finn törvények megítélésében is irányadók.

A törvény II-ik fejezete,¹ mely a «férji hatalomról és a javak feletti rendelkezési jogról» czímet viseli, az 1. art.-ban kimondja, hogy a nő a férj hatalma alatt áll («le mari a autorité sur elle»), a ki kezeli a vagyonközösséghez tartozó összes javakat, de csak a következő megszorítás mellett: Nejének szabad beleegyezése nélkül, sem a vagyonközösségből, sem az általa kezelt női különvagyonból, nem idegeníthet el semmiféle ingatlant (2. art.). A 3. art. szerint pedig: «Az asszonyt mindarra nézve, mit saját maga személyes munkájával szerezni tud, megilleti a dispositio joga, melyet szerződés útján még a házasság kötésekor létezett ingó s ingatlan vagyonára, sőt ezek gyümölcseire nézve is kiterjeszthet».

«Ha az asszony munkásságának ezen eredményeit, avagy külön vagyonának, melyeket esetleg ő kezel, a gyümölcseit, csere útján más javakkal helyettesíti, ezek is általa administralandók.» Továbbá a 4. art.: «A nő saját személyében, a bíróság előtt, akár al-, akár felperesi minőségben, az általa kezelt javakat illető ügyekben, minden kérelem nélkül szerepelhet».

felsonhne Gemeinschaft der Verwaltung, also gemeinsame Verwaltung der Eheleute bedeutet, solche aber gerade bei der Güterverbindung am allerwenigsten vorhanden ist. Logisch: weil der Gegensatz, welcher gegenüber die Gütergemeinschaft zum Ausdruck kommen soll, hergestellt werden muss zu dem Worte Gemeinschaft und nicht zu dem Worte Güter; denn Güter sind in beiden Fällen da, und es fragt sich, ob sie getrennt oder geeint sind.» Lásd: *Institutionen des Deutschen Privatrechts* von Dr. ANDREAS HEUSLER. II. Band. 141. §. 364. lap. 1. jegyzet. Megj. a «Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft». Herausgegeben von Dr. KARL BINDING, zweite Abtheilung, II-ter Theil. Leipzig, 1886.

¹ *Annuaire de législation étrangère*. 1889. Páris. XIX-ik évfolyam.

Ezek a nőnek jogai, melyek eléggé nagy kiterjedésűeknek volnának mondhatók, ha a következő 5. és 6. §§-ok nem korlátoznák őket. Az 5. §. szerint ugyanis a nő még a saját kezelése alatt lévő vagyonát illetőleg sem vállalhat el semmilyen adósságot, ha csak férje nem adta ahhoz hozzájárulását; a 6. §. pedig kimondja, hogy: «A nő férje beleegyezése és jóváhagyása nélkül azon javakat, melyek dispositiója alatt vannak, el nem adhatja, fel nem oszthatja, el nem ajándékozhatja s el sem zálogosíthatja».

7. §. Németország. Mielőtt még egynehány, a hazai jogunkból merített vonatkozásra térnénk át, okvetlenül szükséges azzal a nagy törvényhozási alkotással vetnünk számot, mely, mint a német birodalom polgári magánjogi törvénykönyve, a múlt évben készült el és 1900 január 1-én fog érvénybe lépni.

Az új törvény házassági vagyoni része, az egész törvényhozási munkálatnak egyik föltétlenül legnehezebb fejezetét képezte,¹ s talán éppen ezért mondható róla, hogy a legkevésbé is sikerült.² Úgy tartalmilag, mint külső szerkesztése tekintetében, a kifogásoknak egész sorozatát lehet ellene felhozni, s legfőbb hibája mindenesetre abban keresendő, hogy világos képet alkotni belőle, a német házassági vagyoni jogról — cikkelyeinek bár figyelmes átolvasásával is — alig lehetséges.³ Valóságos fáradalmas tanulmány szükségeltetik

¹ V. ö. BÄHR OTTÓ: Zur Beurtheilung des Entwurfs eines bürgerlichen Gesetzbuchs für das Deutsche Reich. München, 1888. 143. lap.

² BRÜHL: Die Arbeit der Ehefrau, stb. (Archiv für die civilistische Praxis. 74. Band. III. Heft, Freiburg i. B. 1889. «Einen der schwierigsten, aber gewiss auch der mindest gelungenen Theile des entworfenen bürgerlichen Gesetzbuchs bildet das eheliche Güterrecht». 233. lap.

³ Oka ennek az a sok előre meg hátra utalás, mely sokszor egy-egy §-t csupa számokkal tölt ki; továbbá ugyanazon fogalmaknak ismételt előforduló definiálása, s az a lépten-nyomon használt s a tanulmányozást felette megnehezítő kitétel, hogy: «ezen s ezen cikkelyek megfelelő alkalmazást nyernek», vagy pedig, hogy: «annyiban, a mennyiben jelen törvény ellenkezőt nem rendel», stb., stb.

ahhoz, hogy a törvénykönyvnek nehezen áttekinthető és majd igen theoreticus, majd pedig túlságosan casuisticus rendszeréből, azt az első és általános benyomást meg lehessen szerezni, a mit az egésznek részletező és alapos tanulmányozhatása feltétlenül megkövetel.

Mindebből következik, hogy nem kicsi az a nehézség, mely előttünk áll, hogy ha a nőnek a *«Bürgerliches Gesetzbuch»* szerinti jogállását, az ő házasság alatti vagyongjai tekintetében, melyek személyes keresményeire nézve illetik meg őt, ki akarjuk domborítani. A IV. könyv, I. fejezet, 6-ik titulusának beosztása azonban — mely a törvényes és szerződéses házassági vagyongjai rendszerek megkülönböztetésén alapszik — azonnal alkalmat nyújt egy általános jellegű észrevételre. Ez az, hogy a mikor az új törvénykönyv, a házasságok közötti vagyongjai viszonyok szabályozására nézve, törvényes rendszerül, az úgynevezett *«Verwaltungsgemeinschaft»*-ot állította oda, ezzel együtt arra is praëjudicált, hogy törvényes rendszere, a nő rovására olyasvalamivé váljék, mit BÄHR *«System des Manneseegoismus»*-nak nevez.¹

Az igazgatási közösség rendszere, melyet a német törvénykönyv, a többieknek élére helyezett s mely minden oly esetben, mikor a házasságok szerződésileg maguk részére mást ki nem kötöttek, egyedül irányadó, sohasem lehet alkalmas arra, hogy a férj és nő közötti vagyongjai viszonyokat teljesen szabad szellemben oldhassa meg.

Ismerve már e rendszernek való lényegét (l. 38—39. lapon), nem nehéz belátnunk, hogy a szerződésileg kiköthető rendszerek közé sorozott, úgynevezett szerzeményi közösség (*Errungenschaftsgemeinschaft*) sokkal megbízhatóbb és méltányosabb alapot nyújtott volna a német házassági vagyongjai egységes rendezésére, mint ez.

A törvénykönyv a házassági vagyongjai törvényes rendszerét IV. könyve (*Familienrecht*) I. részének 6-ik címében tárgyalja 1—5. fejezetben s az 1363—1431. §-ig terjedőleg. — A törvényes rendszernek kiindulási pontját abban a meg-

¹ Lásd: BÄHR id. m. 145. lapon.

különböztetésben kell keresnünk, mely szerint a férjnek kezelési és haszonélvezeti joga, az úgynevezett *fentartott javakra* nem terjed ki (Vorbehaltsgut), míg a nőnek *magával hozott javai* (Eingebrachtes Gut) föltétlenül alá vannak a nevezett férji jogoknak vetve.

Tehát *vorbehaltsgut* és *eingebrachtes gut*; — a nő összes javai e két kategoriába osztattak bele. Az 1363. §. szerint minden olyan vagyona a nőnek, mely már a házasság megkötésekor is létezett, egyetemben a házasság alatti szerzeményeivel, *eingebrachtes gutot* képez. Ezeknek kezelése és haszonélvezete, a férjet illeti. A *vorbehaltsgutot* pedig, mely a férjnek eme jogai alól ki van véve, első sorban a nőnek személyes használatára szolgáló dolgok, azaz ruha és ékszerfélék (1366. §.), a nő személyes munkásságának vagy esetleges ipari-kereskedelmi üzletének gyümölcsei (1367. §.), továbbá a házassági szerződésben ilyenekül kijelentett bármily más javak (1368. §.) és az örökségül vagy ajándékképen kapott vagyon alkotják; ha ugyan ez utóbbi esetben az örökhagyó határozottan kijelentette, hogy hagyománya a *vorbehaltsguthoz* tartozzék (1369. §.). Hogyha végre a nő, valamely a *föntartott javakhoz* tartozó jog alapján, avagy a *föntartott javakban* foglalt valamely tárgy megrongálásaért vagy elvonásaért kapott kártérítés útján, avagy pedig a *vorbehaltsgutra* vonatkozó jogügylet által szerezne valamit, mindez szintén ugyanezen vagyon alkatrészét fogja képezni (1370. §.).

Hogy a nő házasság alatti személyes keresményeit, az előszámlált minőségű javaknak, melyik csoportjába osztályozzuk be, az 1363. §. és 1367. §. ellentétes kimondásai miatt kétségesnek látszik. Az előbbi § szószerint azt mondja, hogy «zum eingebrachten Gute gehört auch das Vermögen, das die Frau während der Ehe erwirbt». Az 1367. §. szerint pedig: «Vorbehaltsgut ist, was die Frau durch ihre Arbeit oder durch den selbständigen Betrieb eines Erwerbsgeschäfts erwirbt». Ha úgy vesszük — s más megoldási mód alig képzelhető — hogy az előbbi § általános tétele alól, az utóbbi § az önálló ipari tevékenység és a nő «munkája» eseteiben kivételt tett, akkor joggal lehetne kérdeznünk, hogy hát minő házasság alatti

szerzeménye lehet a nőnek olyan természetű, mely sem ipari tevékenységnek, sem pedig valamelyes «munkásság»-nak eredményét nem képezi? Az örökség és ajándékozás, mint tudjuk, ilyen szerzeményeket létesít, de ezeket az 1369. §. egyenesen a fentartott javak közé sorozta, egyedül azt kívánván meg, hogy az örökhagyó a hagyományt fentartott vagyonnak rendelje, így tehát ezen javaknak a számításból ki kell esniök. Minden vagyoni szerzeménynek pedig, ha ilyen s az egyes egyénen teljesen kívül fekvő keletkezési okai nincsenek, egyetlen forrása csakis az emberi munkában kereshető. Mert, ha az asszony már meglevő s fentartott vagyont képező javaival vásárlást, cserét eszközöl s így újabb szerzeményekhez valamelyes jogügylet segítségével jut: ebben sem lehet egyebet látnunk, mint azt az emberi munkát, tevékenységet, a mely javak szerzésére irányul. De maga az 1370. §. is a fentartott vagyonhoz sorozott minden olyan szerzeményt, mely az ezen vagyonra vonatkozó jogügylet által eszközöltetett.

Mindezen szerzési módokat tehát, egyszerűen csak az 1367. §. alá kellene soroznunk, mert hiszen alapjukat az arra irányzott szerzői tevékenység, azaz a munka képezi, jellegük pedig, mert az asszony maga teljesíti azokat, személyes.

Így aztán az 1363. §-ban a magával hozott vagyonhoz utalt és a házasság alatt a nő által szerzett javak körébe, jóformán semmi sem jutna azon szerzeményeken kívül, melyeket a nő az eingebrachtes guttal magával eszközöl; minek következtében mégis föl kell vennünk, hogy a Bürgerliches Gesetzbuch a nő «munkája»-val szerzett javak alatt, melyeket a fentartott vagyonba sorozott, csakis a szószoros értelmében vett kézi vagy szellemi munka eredményét kívánta érteni. Az önálló ipar vagy kereskedelmi üzlet és az ilyen természetű munka eredményei tehát vorbehaltsgutot képeznek, míg a nő egyéb keresményei az eingebrachtes gut sorsát követik.

Hogy tehát milyen a nő vagyonjogi helyzete az ő személyes és házasság alatti keresményei tekintetében, ezt annak együttes vizsgálata fogja eldönteni, hogy milyen jogi sorsa van a tulajdon, kezelés és rendelkezési jogot illetőleg úgy a fentartott, mint a magával hozott vagyonnak? — Ha a fenti

distinctio nem állana: a német codex házassági vagyoni jogával szemben, alig volna helye annak a kifogásnak, hogy intézkedései a nőre nézve méltánytalanok; s nem lehetne mondanunk, az 1363. §. nyílt kijelentése mellett sem, hogy a német törvénykönyv rendszere, az igazgatási közösség volna; és nevetésesnek kellene végre tartanunk BÄHR-nek azt a kifakadását, melylyel a törvényes rendszernek az «Indokok»-ban foglalt commentárját illeti, hogy t. i.: «Der Gedanke der Motive ist der: die Frau soll für die Zwecke der Ehe möglichst ausgeschlachtet werden» (id. m. 150. l.).

Visszatérve azonban a nő helyzetének elemzésére, a mi mindenekelőtt a fentartott javakat illeti, az 1426—1431. §§-ok határozmányai szerint — melyeket az 1371. §. a vorbehaltsgutra nézve alkalmazandóknak ír elő — a nő ilyen természetű javai felett ugyanazon kezelési és rendelkezési jogokat gyakorolja, melyek őt a vagyoni separatio (Gütertrennung) esetében, az elkülönzött javakra nézve megilletik. Minderről azonban nincs miért bővebben írunk, s mindössze még csak egy megjegyzésünk van rája s ez az, hogy a fentartott vagyon körét a Bürgerliches Gesetzbuch, sok alkatrésze ellenére is, igen szűkre szabta. S habár szó nélkül elfogadjuk BRÜHL¹ azon állítását, hogy a német jog hagyományos szelleme követeli meg, miszerint a férjnek a vagyonszövetség feletti haszonélvezetéhez párhuzamosan kell azon jogának is hozzásimulnia, mely őt neje keresményeinek korlátlan élvezetébe helyezi, mégis ennek a jognak a lehető legszűkebb körűnek kell lennie s nem volna szabad, hogy egyebet is foglaljon magában, mint azokat az aránylagos járulékokat, melyekkel a nő férjét a házassági költségek hordozásában segíti. Az 1371. §.-ban amúgy is megvan erre az alap.

Az 1415—1416. §§-okban azok a terhek vannak felsorolva, melyek a fentartott vagyon rovására esnek. Ilyenek: 1. A nőnek valamely s a házasság alatt elkövetett tiltott cselekvényéből vagy az e tekintetben ellene indított büntető eljárásból származó tartozásai. 2. Azok a tartozások, melyek

¹ BRÜHL: Die Arbeit der Ehefrau stb., id. m. 62. lapon.

a fentartott vagyona vonatkozó jogviszonyokból állanak elő, még ha a házasság előtti időből valók volnának is. Végre 3. az 1. és 2. pont alatt jelzett tartozások esetleges felhajtásából származó peres költségek. Az 1416. §. szintén egy pár esetleges és a fentartott vagyon terhére eső peres költséget sorol fel, melyeknek azonban nagyobb jelentősége nincsen. Sőt a törvény a fentartott vagyon terhére még kártérítési kötelezettséget is állapít meg, ha az előzőekben jelzett peres költségek a magával hozott vagyonból fizettettek volna ki. — Az elmondottakból kitűnik, hogy a törvény a magával hozott vagyon, azaz az «Eingebrachtes gut» viszonyait rendezte olyképen, hogy abból a nőre nézve sérelmek is származhatnak, ha ugyan megáll azoknak az íróknak a véleménye, a kik ezt hangoztatják. A törvénykönyv javaslatához csatolt indokolás egy helyen azt mondja, hogy a «Verwaltungsgemeinschaft» rendszere, melyet a codex törvényesnek jelentett ki, a szerzeményekre alapított közösség két főformája között középútat vágott. Ez utóbbiaknak egyike ugyanis felerészt ad a nőnek abból a feleslegből, a mi a házassági élettel járó és járt terhek levonása után, a mindkét fél szerzeményi vagyona és személyes munkássága eredményének összegéből fenmaradt; másika pedig a közösséget a veszteségek és károk közös és egyenlő arányú hordozásában állapítja meg. Már most az igazgatási közösség «aurea mediocritas»-sa, az indokolás szerint abban állana, hogy: «— steht das System der Verwaltungsgemeinschaft gleichsam in der Mitte, indem es die Ehefrau weder an dem Ueberschusse, noch an der Einbusse theilnehmen lässt, sondern Beides dem Ehemanne allein überweist».¹ — Az indokolás ezen logikája arra a Heine-féle versre emlékeztet, hogy:

«Speisten in derselben Kneipe,
Und weil keiner wollte leiden,
Dass der Andere für ihn zahle:
Zahlte keiner von den beiden».

¹ Idézve BÄHR id. m. 148. lapon.

Ad ugyan a törvény némi kárpótlást az asszonynak a férje utáni özvegyi öröklési jogban (2303. §.), de ha tekintetbe vesszük, hogy ez az özvegyi öröklés viszonylagos és a férjet is megilleti neje után: nem tarthatjuk ama jogkisebbités ellensúlyozásának, a mi a férj haszonélvezeti és kezelési jogában benne rejlik.

A mi már most a nő jogait illeti az úgynevezett magával hozott vagyona vonatkozólag, jogában áll első sorban azt követelni, hogy ez a vagyon leltározassék (1372. §.). Bizonyos esetekben a férj az ő beleegyezése nélkül a behozott vagyon felől nem intézkedhetik (1375. §.); övé a tulajdonjog azon vagyon felett, melyet a férj ezen «*eingebrahtes gut*»-tal szerzett (1381. §.). Követelheti továbbá az asszony, hogy e vagyon tiszta jövedelmei első sorban is a gyermekek nevelésére fordíttassanak (1389. §.) és hogy behozott vagyona veszélyeztetése esetén a férj az ő számára biztosítékot tegyen le (1391—1393. §.). Joga van végre a férj haszonélvezeti és kezelési jogának megszüntetését kérni, az 1418. §. 1—5. pontjai alatt felsorolt esetekben (a férji köteleességeknek elhanyagolása, a férj gyámság alá kerülése stb.) és e jogok bírói ítélet általi megszüntetésekor számadást s az összes magával hozott vagyon restitálását követelni (1421—1424. §.).

Ezekkel a jogosítványokkal szemben a férjnek megadott hatalmi jogkör áll, mely első sorban is — a mint többször említve volt már — az «*Eingebrahtes gut*»-ra terjed ki. E javaknak azonnali birtokbavételét az 1373. §. engedélyezi, hozzátévé, hogy a kezelés «*rendszerinti*» (*ordnungsmässig*) legyen (1374. §.). A további czikkelyek a kezelés jogának részletezésével foglalkoznak s megtiltják, hogy a nőt jogügyletek által lekötölezhesse, avagy hogy az ő beleegyezése nélkül a magával hozott vagyon felett abszolút rendelkezéseket tegyen (1375. §.). E §. kimondásai bizonyítják legjobban a törvénykönyv czélszerűtlen szerkezetét. A férji hatalomról p. o., mint láttuk, már az általános szabványok során történt általános intézkedés (1363—1365. §.) s épen nem mondható, hogy a törvénykönyv rendszerének áttekinthetőségére előnyös volna, ha a mindegyre és ismételten előforduló általános tételek fel-

állításával a folytonos kivételek statuálása válik szükségessé. Ez történik már az 1376—1377. §§-ban is, melynek három pontjában vannak azok az esetek előszámlálva, melyeknél a férjnek a magával hozott vagyon feletti rendelkezései feleségének beleegyezését nem igénylik.¹ A férj, az ilyen kivétellessé tett esetekben, a magával hozott vagyont a bíróságok előtt képviseli s a bíróságoknak ítélete még a nő ellen is szólhat (1380. §.). A ki nem vett esetekben pedig — hol a nő beleegyezése kikérendő — a férj feleségének esetleges vonatkozását azzal ellensúlyozhatja, hogy kikéri a bíróságnak jóváhagyását és így a nő érdekei a körülményekhez képest ismét könnyen kijátszhatók (1379. §.).

Az 1383. §. egy újabb általános tételt tartalmaz s a férjnek jogállását a behozott vagyonnal szemben a rendes haszonélvező jogállásával azonosítja.

A fejezet legérdekesebb czikkelyei azonban azok, melyekben a nő jogkörének korlátozásai vannak szabályozva. Az 1394. §-ban kezdi el a törvénykönyv idevonatkozó általános tételeinek felállítását s a jelzett §-ban kimondja, hogy a nő férje ellenében, annak haszonélvezeti és kezelési jogának érvényesítésekor keletkezett esetleges igényeivel, csakis e férji jogok megszűnte után léphet fel. A férj beleegyezése nélkül, az 1395—1398. §§-ok szerint, a nő a magával hozott vagyon felett az 1399., 1401., 1405—1407. §§-ban felsorolt kivételektől eltekintve,² semminemű rendelkezést nem tehet, sőt még arra sincsen joga, hogy valamely az «Eingebrachtes Gut»-hoz tartozó jogigényét peres úton ő maga érvényesíthesse. Nem sokat változtat mindezen az 1402. §. az az intézkedése, mely szerint

¹ a) pénz és elhasználható dolgok felett; b) valamely női követelés és a magával hozott vagyonra vonatkozó más jogigény közötti beszámítások tekintetében; c) teljesítése esetében az asszony oly lekötéseinek, melyek a magával hozott vagyonhoz tartozó valamely dolog szolgáltatására irányulnak.

² Ilyen kivételes eseteket idéznek elő: a férj betegsége vagy távolléte, a nő azon önálló iparüzletének jogügyletei, mely külön ipari üzlet folytathatását a férj elismerte; továbbá örökség és hagyomány el vagy el nem fogadása, valamely még a nő házassága előtti pernek továbbfolytatása stb.

a férj beleegyezésének hiányát a nő gyámhatóságának jóváhagyása pótolhatja, mert a hatósági közbelépésnek kikérése csakis azon egyetlen esetre van szorítva, mikor t. i. a nő személyes körülményeiről való rendszerinti (ordnungsmässig) gondoskodás teszi azt szükségessé.

Az 1410. §. a férj hitelezőivel szemben védelmébe veszi a magával hozott vagyont, az 1411. §. pedig abban az esetben, ha a nőnek valamelyik hitelezője, e vagyon felett követeléseket akarna érvényesíteni, a férj haszonélvezeti jogait teljesen figyelmen kívül hagyja. Mivel azonban az asszony férje beleegyezése nélkül lekötelezésekbe nem mehet bele, eltekintve azon kivételes esetektől, melyekben az «Eingebrachtes gut» felett minden hozzájárulás nélkül, szabadon intézkedhetik, a magával hozott vagyon az ő hitelezőinek csakis nagyon szűk körben van kiszolgáltatva.

A «Bürgerliches Gesetzbuch»-nak itt röviden ismertetett tételeire nem igen lehetne rámondanunk azt, hogy a törvénykönyvnek bennük foglalt rendszere az igazgatási közösségnek mintaképe volna. Nem is felel meg e rendszer ebben az alakjában a maga elméleti fogalmának s a «vorbehalts»- és «eingebrachtes» gut éles megkülönböztetése a házasság vagyoni életrendében az elkülönöttségnek oly mérvét létesítette, hogy akadt vélemény az irodalomban, mely e körülményt a római dotális rendszer előnyomulásának vette, tekintettel főleg a mindennapi életre, mely rendesen azt bizonyítja, hogy a nő férjének az ő fentartott vagyona kezelését s az a feletti rendelkezést is, rendesen át szokta adni.¹

Ennek ellenére az igazgatási közösséget mégis csak el kell fogadnunk a «Bürgerliches Gesetzbuch» rendszere gyanánt, annál is inkább, mert maga a törvénykönyv is világosan e mellett szól, s ez róla az irodalomban is az általános véle-

¹ MITTEIS LUDWIG: Bemerkungen zum ehelichen Güterrecht nach dem Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich. («Zeitschrift für das Privat- und öfl. Recht der Gegenwart». XVI. kötet, 3. füzet. 596—601. lapok. Wien, 1889.

mény. Így veszik fel azok, kik ellene és a szerzeményi közösség mellett szavukat felemelték, kik közül az említett BÄHREN kívül a legjelentősebb BINDING.

Még a mai német jogászokat is jellemzi általában az a közös felfogás, hogy a szerzeményi közösséget mindnyájan igazságtalannak tekintik. Igazságtalan pedig szerintük azért, mert a magasabb társadalmi körökben igen sokszor, sőt rendszeren, csak a férj a szerző fél és a nő esetleges vagyona kamatain és tőkéinek gyümölcsein kívül, mivel sem járul a házassági terhek könnyebbitéséhez. Nem volna tehát ilyen előzmények után méltányos, ha a férj és nő egyenlő arányban, vagy akár az $\frac{1}{3}$ és $\frac{2}{3}$ arányában is osztozkodnának.¹ A szerzemények fele-fele része szerinti fölosztásának legfelebb csak a munkás és legalsóbb rendű néposztályok között lehetne helye, mondja GERBER,² hol a férj és nő egyformán dolgoznak. Ezzel azonban ő maga szolgáltatta ki saját maga ellen a legerősebb fegyvert, mert a szerzeményi közösségnek létjogosultságát épen azoknál a házasságoknál ismerte el, melyek egyfelől az óriási többséget alkotják, másfelől meg sokkal inkább rászorulnak arra, hogy a családi élet biztonsága és anyagi jóléte bennük megvédelmeztessék, mint ama bizonyos felsőbb társadalmi köröknek házasságai.

GERBER szerint a dolog úgy áll, hogy a legtöbb házasságnál, ha valamelyes szerzemény létezik, úgy ez rendszerint és mindig a férj tevékenységének az eredménye. — Szinte felesleges mondanunk, hogy ez állításhoz sok kétség férhet. Ilyen körülmények között pedig — folytatja — semmi alapja sincsen annak, hogy a szerzett javak egyik felének tulajdonjoga a nőre szálljon, hiszen amúgy is kiveszi ő a maga részét az életnek abban a fokozottabb élvezetében s abban a megnyugvásban, melyet neki családja külső biztonságának tudata okoz. A nő takarékosága és bár gondos házvezetése is, semmi körülmények között sem tekinthető szerzési tevékenységnek.³

¹ GERBER: Betrachtungen über das Güterrecht der Ehegatten. 252. lap. — MITTEIS: id. m. 372—373. lap.

² GERBER: id. m. 252. lap.

³ GERBER: id. m. 262. lap.

Így ír GERBER akkor, midőn a méltányosság nevében s a férj házasság alatti vagyonzogainak érdekében lándzsát tör és az asszonyt, a feleséget a szerzemények egyik felének tulajdona fejében fokozottabb életélvezettel (erhöhte Lebensgenuss) és lelki megnyugvással fizeti ki.

Igazat kell adnunk BINDINGnek, ki GERBER fejtegetéseire reflectálván azt a megjegyzést tette azok összességére: hogy a különben nagyérdemű író, a szerzeményi közösség rendszerét valóságos caricaturává tette.¹ Felfogása úgy tekintendő: «als ein förmlicher Rückfall in den eigensüchtigen Standpunkt des römischen Rechts»,² mely felfogás a német jog eredeti, ősi szellemével is homlokegyenest ellentétben áll, mely egy rövid kis képletes jogtételben a maga álláspontját oly hiven és tisztán ki tudta fejezni: Leib an Leib, Gut an Gut — Hut bei Schleier, Schleier bei Hut.

Ha már most összefoglaljuk az eddig elmondottakat, eredményképen az jön ki belőle, hogy a férjes asszony, az új német polgári törvénykönyv határozmányai szerint, alanya marad ugyan mindennemű vagyonának, de nincsen arra általában véve feljogosítva, hogy felette jogügyletek által rendelkezéseket tegyen, míg tiltott cselekvényeiért ugyanazon vagyona feltétlenül felel.

Alanya marad e vagyont illető pereknek is, de a per-folytatásban férje jogai által jelentékenyen korlátoztatik, s egyedül csak azon egy esetben esnek el az őt körülvevő korlátozások, ha különálló és férje által megengedett ipari vagy kereskedelmi üzletet folytatott.

Házassága előtti lekötelezése miatt vagyona feltétlenül — még a férj kezelési és haszonélvezési jogainak sérelmével is — felelős, de a házasság alatt újabb megterheléseket már nincsen joga eszközölni.

¹ BINDING: id. m. 72. lap.

² BINDING: id. m. 81—83. lap.

II.

8. §. Letárgyalván mindazokat a reformintézkedéseket, illetve reformtörekvéseket, a melynek ismertetése tanulmányunknak tulajdonképeni célját képezte, hogy teljesebbé tessük azt az általános képet, melyet a külföldi nők házasság alatti vagyoni jogi helyzetéről az eddigiekben lehetőleg hiven kívántunk megrajzolni, végezetül még egy pár, rövid, és hazai jogunkból merített vonatkozásra térünk át.

A mit az előbbieken tárgyaltunk, annak célját egyetlen tételben összefoglalhatjuk, s ez annak kimutatása, hogy az egyes külföldi államok törvényei szerint, a férjes asszonyt mennyi jog illeti meg saját vagyona, s főleg a házasság alatt, személyes munkásságával eszközölt szerzeményei tekintetében, szemben az alapul szolgáló vagyonszövetségi eszmé azon következményével, mely a férjnek a házassági viszony minden irányú vagyonszállására nézve, oly rendkívüli jogkört biztosít. Fölidéznünk a magyar jog vonatkozásait, nem lehet czéltalan, hiszen a mi közszerzeményi intézményünkben a vagyonszövetségi eszmének kell érvényesülését látnunk. De mennyire más az a világlátás, melyben a mi jogunk intézkedései elibénk tárulnak! A kérdés megoldására már a WERBŐCZY-korabeli ősi jogban oly szabadelvű, oly eszményien lovagias szempont van odaállítva, melyhez hasonlót a letárgyalt jogrendszerek egyike sem ismer maig sem.

S ez a szemlélési alap az, hogy minálunk úgynevezett férji hatalom nincsen, s nem is volt ismeretes soha. A férjhezmenés teljes korúvá teszi a nőt s ennek a következménye az a teljes jogi cselekvési képesség, mely személyi és dologi tekintetben egyaránt, a házasságot a nő jogállására nézve, nem hogy korlátozó, sőt ellenkezőleg jogkiterjesztő hatásúvá teszi. A magyar nő nem jut tehát a házasság által valamelyes férji gondnokság alá, s így mindazon külföldi reformok, melyek a férj gyámkodó hatalmának esetleges visszaéléseit megszüntetni akarván, a vagyonszövetségi rendszer alatt élő nő

helyzetét vették, az asszony bizonyos javai sorsát illetőleg, irányadásul, a mi jogunk szempontjából már eleitől fogva tárgytalanok.

Vagyonjogi viszonyaikra a mi házasfeleink, teljesen függetlenek egymással szemben, s még az sincsen kizárva, hogy egymással szerződésekre léphessenek jogügyletek kötése iránt. S ha a nő különvagyonát nem is tartja meg rendesen, saját kezelése alatt, hanem átengedi azt férjének s így tényleg ez utóbbi adminisztrálja az ő javait is, nem szabad úgy tekintenünk e ténykedést, mely valamely férji jogon alapulna, hanem csak úgy, mint egyszerű megbízást. A férj adósságaiért a nő külön javai egyáltalában nem felelnek, s ha a hitel és forgalom szempontjából a hitelezők, ennek ellenére is, elvonhatják biztosíték gyanánt az összes és ténylegesen a férj kezei között lévő vagyont, s így a nőét is; az asszony az ő javait igényper útján mindig visszakövetelheti.

A mi azonban minket érdekel, az a közszerzeményi kérdés, mert a nő házasság alatti személyes munkásságának eredményei ebbe esnek bele; valamint minden oly szerzemény is, mely akár a szószoros értelmében közösen, akár pedig az egyik vagy másik fél külön-külön munkássága folytán keletkezett; akár a már meglevő közszerzeményi javak, akár a felek külön vagyonának felhasználása, illetve beruházása folytán. Ez utóbbi tekintetben természetesen, csak oly mértékben, a mennyiben a beruházott különvagyon helyreépítésével valami még fenmarad. Jogunknak a házasság alatti szerzeményekre tartozó és azokat közössé tevő tétele, annyira általános, hogy bátran mondhatjuk, hogy mindenféle s bármi módon szerzett vagyonra kiterjed; lévén az ajándékok és örökösödés útján bejött javakra tett kivétel egyszerű singularitas, mely eltérést jelent ugyan a főszabály alól, de maga nem az. A mindkét fél együttes, vagy külön, és bármily irányú munkássága tehát a közszerzeményt hozza létre, melyből a házasfelek a házassági viszony megszűnésével $\frac{1}{2}$ arányban részesednek. S ez a részesedési jog tiszta tulajdonjogot alkot, mely a házasság folyamán, mint jogközösség (juris communio) tekintendő, melynek tárgya azonban nem a közszerzeményi javak feletti

tulajdonjog, hanem maga a közszerzeményi vagyon. A mi tehát a javak tulajdonjogi viszonyait illeti, a magyar jog álláspontjával szemben semmi kifogás sem vethető fel. Mert ha a feleknek vagy azok valamelyikének különvagyonra volt, melyhez a házasság alatt esetleg öröklött vagy ajándékba kapott javak is csatlakoznak: úgy ez megmarad érintetlenül az ő tulajdona gyanánt, s mivel a megkötött házasság semmi kihatással sincsen a házaspár ilyen vagyonjogi viszonyaira, saját tetszése szerint használhatja s élvezheti azt, a másik házastársnak minden névvel nevezhető beleszólása nélkül, sőt akár ellene is.

De egy hatása mégis van a házasságnak a különvagyonra nézve, s ez az, hogy egy bizonyos stagnatív állapotába helyezi azt. Az az, megakadályozza, hogy a különvagyon, a felek házasság együttélése alatt szaporodhassék, mert minden szaporodás, már eo ipso közszerzeménynyé válik. Erre nézve csak az időpont a döntő, s ha a házasság alatt következik be valamely szerzési tény — eltekintve az öröklés és megajándékoztatás kivételes eseteitől — csak a közszerzemény növelésére szolgálhat. — E tételt sem kell azonban abszolút merevséggel értelmezni. S bizonyára, ha pld. a külön vagyon alluvio vagy más ily természeti okok következtében szaporodna, vagy tőkéből állván kamatokat hoz: az ilyen vagyonnövekedést nem lehetne a közszerzemény javára írni, hisz ezekre a szerzeményekre a házasság tényének, a legmesszebb menő magyarázatokkal sem lehet semminemű hatását kimutatni.

A mi pedig a közszerzeményi közösséget illeti, a tulajdonjogok megadásában, itt sem szenved a nő semmi rövidséget; mert ha minden egyes személyes keresményének a fele a férjre illeti is, a férj keresményével sem áll a dolog másképpen. A méltányos kölcsönösség tehát megvan.

Ezek szerint az az egyetlen terület, hol a magyar nő vagyonjogi érdekei is veszélyeztetve lehetnének, csak a közszerzeményi javak feletti és házasság alatt rendelkezési jog. Továbbá annak a kérdésnek megoldása, hogy van-e biztosítva a nő a felől, hogy a házasság felbomlásakor, akár neki, akár örököseinek, lesz-e miben részesedniök, közszerzeményi

czímen? azaz megfordítva a tételt, módjában áll-e a férjnek, hogy a közszerzeményt elverhesse, s feleségét eképen, annak idején majd megkárosíthassa? Vagyis: a közszerzemény biztosítása és a közszerzemény helyes megállapítása: ez az a két kérdés, melynek helytelen megoldása a gyakorlatban, jogunk minden lovagias szelleme mellett is, sok méltánytalansággal való sújthatja a nőt.

Ezekre vonatkozólag álljanak itt még végezetül, röviden, és inkább csak is az ismerttetett jogrendszerek ellentétek útján való jellemzése céljából, a következők:

Nem lévén nálunk férji hatalom, nem is szül a házasság a férj részéről a nő javaira semminemű rendelkezési jogot. Hogyha nem ugyanez az elv nyerne érvényesülést a felek szerzeményeire nézve is: úgy ezt, mint nagy következtetlenséget kellene jogunk rendszerében megállapítanunk. De természetesen megfordítva áll a dolog. Az 1840: VIII. törvénycikk 8. §-ának jól ismert rendelkezései alapján, mindenik fél az ő házasság alatti szerzeményéről — tehát azon közszerzeményről, a mit ő szerez — teljesen függetlenül rendelkezik, egészen a tékozlásig, a minek szükségképi következménye a gondnokság alá helyezés. S mert minden fél házasság alatti szerzeményének egyik fele, közszerzeményi czímen, a másik felet illeti, ez a házastárs erről a felerésről is rendelkezhetik. Azaz pld. a nő rendelkezhetik férje valamely szerzeményének őt illető részéről és megfordítva. Természetesen ez a rendelkezési jog már nem korlátlan, mert az egyik házastárs közszerzeményi joga, a másik házastárs által eszközölt szerzeményre vonatkozólag, csakis a házasság megszűnésekor lévén érvényesíthető: az ilyen rendelkezések egyedül csak halál, vagy a házasság felbomlása esetére szólhatnak. Ha azonban a feleknek úgy tetszenék, közvetve ezt a korlátot is ledönthetik az által, hogy közszerzeményi jogukat kölcsönös beleegyezés alapján s a közszerzeményi javak megosztásával, már a házasság folyamán érvényesítik. — Vagyis az általános szabály az, hogy a házasság megszűnése előtt, a közszerzemény nem osztható meg; s a különös szabály: ha csak a házassági szerződésben nincsen kikötve az ellenkezője.

Az előbbieknél megfelelően, egy korlátja azonban annak a rendelkezési jognak is van, mit a fél a saját maga által szerzett közszerzemény felett gyakorol. Mivel ugyanis e szerzeményeknek egyik fele, a másik házastársat illeti meg, ki arról halál vagy a házasság felbomlása esetére is rendelkezhetik: éppen ezért a szerző fél erről, a majdan házastársát illető felerészről, csakis élők között s a házasság fennállása alatt tehet rendelkezést.

Láthatjuk tehát, hogy a mi jogunk messze túlszárnyalja engedményei tekintetében, a francia, dán, sőt a genfi és norvég törvényhozás «reformjait» is, bár a közszerzeményben az intézmény alapelve nálunk is, éppen úgy a vagyonszövetségi eszme, mint az említett államokban. — Úgy, hogy a biztosítás kérdése, a nő személyes keresményeire nézve, a mi jogunkban egyáltalán tárgytalan és csupán csak arra irányulhat, hogy a férj el ne pazarolhassa az ő szerzeményeinek azt a felét, mely közszerzeményi $\frac{1}{2}$ rész czímen a nőt illeti, de melyhez a nő csak a házasság felbomlásával juthat hozzá, s melyről ezen időpontig a férj, egyedül a halál esetére vagy a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezést véve ki, az elmondottak szerint, teljesen függetlenül intézkedhetik. S itt már a mi jogunkban is van tenni való. Arra nézve ugyanis, hogy pld. a férj által szerzett ingatlan közszerzeményből a nőt megillető részre, harmadik személyek, mint a férjnek hitelezői, jogigényeket ne szerezhessenek, s hogy ezen jogigények érvényesítése által a nő, saját hibáján kívül, s egyedül csak férje gondtalan adósságcsinálásaiért, ezen közszerzeményi vagyonát el ne veszítse: nincsen jogunkban semmiféle biztosíték.

Itt hiányzik házassági vagyonszövetségünkben s e rendszer egymásból következő s egymásba szövődő intézményeinek sorozatában az első láncszem; itt érezhető az az üresség, mely arra vár, hogy a joggyakorlat s a curia döntvényalkotása, vagy a codificatio helyes állásfoglalásával betöltse, tekintettel első sorban a nő, de aztán a harmadik személyek érdekeire és végre a férj hitelére is.

Nem bocsátkozva bele e nagy és fontos kérdés tárgyalásába — azért, mert ezúttal csakis rövid, hazai jogi vonatkozást

sok fölidézésére vállalkozánk — főlemlítjük azt a helyesnek tartott megoldást, mely dr. JANCsó GYÖRGY «Házassági vagyoni jogá»-ban található, s mely szerint a nő megnyeri közszerzeményi jogainak biztosítását, a nélkül, hogy a forgalom és hitel érdekei ez által kárt szenvednének, ha: «a tulajdonjogilag egyik házaspár nevére irt közszerzeményi ingatlanra, a másik házaspár közszerzeményi joga, a tulajdonjog korlátozásaként, a tulajdoni (B) lapon bekebeleztetik. »(Id. m. Budapest. 1888. 209. lap 35 §.)

Igaz ugyan, hogy ezzel a dolognak csak egyik, az ingatlanokat illető része, van megoldva, de a férjnek ingó és közszerzeményül szolgáló szerzeményei továbbra is ki vannak téve annak a veszedelemnek, hogy el fognak pazaroltatni. Még nagyobbra nő e veszedelem akkor, ha a férj egyuttal neje ingó szerzeményeinek is a kezelője és sem ügyességével, sem jóhiszeműségével semmi erkölcsi biztosítékokat feleségének nyújtani nem képes. Az a körülmény pedig, hogy a házasságok legnagyobb részénél egyedül és kizárólag majdnem csakis az ingók dominálnak: a kérdésnek a súlypontját épen az ingó vagyoni biztosításába helyezi s így valamely expediensnek keresése multhatatlanul szükségesnek látszik. Az ingó vagyoni természete azonban azt hozza magával, hogy szóbanforgó biztosítása, a maga egész terjedelmében sohasem vihető keresztül. Mert hiszen teljes lehetetlenség volna az egyes ingó felerészeket, az egyoldalú elidegeníthetéstől megóvni, ha a felek az illető ingóságoknak közszerzeményi jellegét, az azokra vonatkozó tulajdonjog biztosítása céljából, már a házasság tartama alatt, bármily módon feltűntették. Vagyis az, a mi a telekkönyvben igen egyszerű és könnyű az ingatlanoknál: az az ingókra nézve teljesen lehetetlen.

Csak egyetlen útja marad eképen a nem ugyan teljes, de legalább részleges biztosítás kivételének. Ez a recompensatiók alkalmazása, a leltári rendszer felhasználása mellett. A leltározást azonban, e tekintetben, a maga egész terjedelmében, nem volna jó megvalósítani nálunk sem, habár az 1840: VIII. t. cz. a házasság megkötésekor felveendő vagyoni leltárt, a jobbágyok házasságánál már a mi jogunkba is behozta. De jogunk szellemében azért nincsen benne maig sem, mint nem is

volt soha. Annál kevésbbé a leltári rendszernek olyanforma megvalósítása, mint a hogyan azt a württembergi jog ismeri. Ez nem jelent tulajdonképen egyebet, mint azt, hogy a házaselet egész tartama, folytonos és csupa leltározási fel- és lejegyzések szakadatlan sorából álljon. A mi jogunknak épen ezért nem is lehet feladata, hogy oly védelmi intézkedéseket tegyen a női közszerzeményi jog biztosítása kedvéért, melyek esetleges jó eredményük mellett, a házaselet egységére is bomlasztó hatással lehetnének. Részlegesen azonban helye lehet a leltározásnak és a leltárszerinti majdani recompensatióknak is, olyannemű ingó szerzeményeknél, melyeknek természete ezt megengedi. Légyen tehát ez az intézkedés mindig speciális, kivételes jellegű. Példával élünk s fölhozzhatjuk a férjnek értékpapirokból álló és közszerzeményi jellegű szerzeményeit. Mivel ezeknek fele része közszerzemény czimén, annak idején az asszonyt fogja megilletni, s mivel az asszony ezt a jutalékát, semmi olyas módon nem biztosíthatja magának, mint pld. az ingatlan szerzeménynél a közszerzeményi jognak, a férj tulajdonjoga korlátozásaként való bekebelezése által: megteszi az ő érdekeinek ugyanezt a szolgálatot az is, ha az illető értékpapirokról leltár vétetik fel, melynek adatai nyomán a házasság felbomlásakor, az értékpapirokban fekvő vagyoni szerzeménynek őt illető felerészét recompensatióképen megkapja, stb.

A nő személyes keresményeit, azaz az ő gyűjtötte közszerzeményt illetőleg tehát jogai feltétlenül megállapítva, érdekei biztosítva lévén: ismét csak a férj által szerzett közszerzemény az, mely egy újabb mozzanatot vet fel, melyből a nőre szintén sok igazságtalanság származhatik. Ez a mozzanat, mely egyébiránt tán az egész közszerzeményi tanban a legfontosabb: a közszerzeménynek megállapítása. Itten is megilleti joggyakorlatunkat az a szemrehányás, hogy az elméletben kifogást sem tűrő közszerzeményi tételeket, a gyakorlatban a nő tagadhatatlan rovására érvényesítette, épen ott, annál a momentumnál, hól az döntendő el, hogy mi a közszerzemény? s mi az a férj javai közül, a mi a nőt ezen a czimen megilleti?

A közszerzemény, joggyakorlatunkban jelenleg elfogadott kiszámítási módja, azonos azzal az eljárással, melyet legjobban ZLINSZKY IMRE szavaival adhatunk vissza. E szerint: «Közszerzeménynek csakis az a vagyónérték tekintendő, mely a házasság előtt megvult vagy a házasság tartama alatt az apai vagy anyai ágról hárult vagyon értékét fölülmulja.»¹ Magától értetődő dolog, hogy a kiszámításnak e főtételén kívül, ezen megállapítási elméletben még számos más mellékszabály is foglaltatik. Ezeknek részletezésére azonban egyáltalában nem szükséges kitérnünk, mert a theoria összes tévedései már a fenti tételben is bennfoglaltatnak.

Az első hiba abban rejlik, hogy joggyakorlatunk maig is, egy oly egységes vagyonösszességnak tekinti a közszerzeményt, s a közszerzeményi jogot egy olyan vagyonösszességre vonatkoztatja, mely tekintet nélkül arra, hogy minő alkatrészekből áll, egyszerűen csak két hányadrészre osztatik a felek között $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ arányban. Természetesen ilyen felfogás mellett nem létezhetik czélszerűbb és kényelmesebb megoldása a megállapítás kérdésének, mintha a házasság megkötésekor állapotot összehasonlítva a házasság megszűnésekor állapottal, egy összeadási és kivonási művelet végrehajtása útján, az esetleges maradékot megítéljük közszerzeménynek.

De ez eljárásban gyökeres tévedések vannak.

Mindenekelőtt a közszerzeményi jog nem egy, a házasság megszűnésekor megállapítandó vagyonösszességre, mint egészre, hanem a házasság tartama alatt szerzett egyes dolgokra vonatkozik, de azért, ha ugyan a házassági szerződés meg nem engedi, csakis a házasság megszűnésekor érvényesíthető.

Másodszor, a közszerzemény kiszámításánál egyedül csak a szerzési időpont lehet döntő és nem valamely átlagozó eljárásnak kétséges eredménye.

A kiszámításnak a gyakorlatban elfogadott ezen módja továbbá, teljesen az egyéni szerzemény megállapításának mintájára készült, jóllehet az egyes ember egyéni és a házas-

¹ ZLINSZKY IMRE: A magyar magánjog mai érvényében. V-dik Dárday-féle kiadás. Budapest, 1891. 601. lap.

felek közös gazdasága nem tartoznak azonos törvények alá. S a mely birói ítélet végre ilyen módon állapítja meg a közszerzeményt; az ki van forgatva a birói ítélet eredeti jellegéből, mert tulajdonképen nem is közszerzeménymegállapítást, hanem valóságos közszerzeményconstituálást végez. Olyan dolgokat adván ugyanis a közszerzeményhez és olyanokat vonván el abból, melyek vagy nem tartoznak oda, vagy pedig nem vehetők el belőle. Az elmélet rossz következményei leginkább itten nyilvánulnak.

De rendre véve a felsorolt kifogásokat: egyes dolgokra kell vonatkoztatnunk a közszerzeményi jogot, mert régi s legújabb kori jogirodalmunk és gyakorlatunk szerint is, a közszerzemény az a vagyon, a mit a házassélek a házassé együttélés alatt szereztek. Tehát még ebben az általánosan hangzó meghatározásban is, minden súly a házassé együttélés alatti szerzésre, azaz a szerzési időpontra van fektetve. Következőleg; ezt a szerzési időpontot minden egyes dologra nézve ki kell mutatnunk, s ha sikerült megállapítanunk az illető dolog házassé együttélés alatt történt szerzését — a mi ugyancsak nem ütközhetik nagy nehézségekbe — úgy az közszerzeménynek lesz tekintendő, tárgyaúl válván annak a közszerzeményi jognak, mely tehát már fogalmánál fogva is, mindig és minden egyes dologra nézve külön-külön vonatkoztatandó.

Az egyéni szerzemény kiszámításának módja pedig azért nem alkalmazható a közszerzemény megállapítására, mert úgy az egyiket, mint a másikat eltérő szempontok uralják s eltérő következmények jellemzik. — Ha a kereskedő nyugalomba vonulásakor azt tapasztalja, hogy pl. 50 ezer frttal több vagyona van, mint volt üzlete elkezdésekor: természetesen ez a többlet neki «szerzeménye» lesz. Ha azonban ezen 50 ezer frtnál egyebe nincs, s azt látja, hogy azok a sokkal nagyobb értékek esetleg ingatlanok, melyekkel üzlete megkezdésekor bírt, időközben elvesztek: ez esetben az az 50 ezer frt rája nézve «szerzeményt» nem fog képezni, hiszen üzletét több százezernyi veszteséggel zárta be. — De nem így áll a dolog a házassé felek közös gazdaságában. A házasság megkezdése pillanatában közszerzeményük a feleknek még semmi esetre

sem lehet, mert annak létezése egy már megkötött házasságon alapszik, s így az ilyen vagyon, csak megkötés után jöhet létre. Tehát a közszerzemény megállapításánál minden olyan szempont, mely házasság megkötésekor állapotot vesz tekintetbe, eo ipso csak tévedésekre vezethet. A közszerzeménynek továbbá, a különvagyonhoz semmi köze sincsen. A míg ez a szaporodás tekintetében, a természetes stagnálás állapotába süllyesztetik a házasság által, sőt a mi elveszését vagy megfogyatkozását illeti, akár teljesen meg is semmisülhet: addig a közszerzeményt, a különvagyon pusztulása érintetlenül kell hogy hagyja. Azaz az egyénnek gazdaságában nem lehet szerzeményről beszélni, ha az azelőtti veszteség nagyobb s kipótolva még nincsen. A házasfelek közös gazdaságában azonban közszerzemény akkor is lehet, ha a felek a különvagyonukból sokkal többet is elpazaroltak. A megcsonkult különvagyonat ugyanis a közszerzeményből s annak rovására nem lehet kipótolni, mert a közszerzemény intézményi célja nem az, hogy a különvagyon védelmére s annak tartalékaul szolgáljon. Sőt ellenkezőleg, oda kell irányulnia a joggyakorlat minden törekvéseinek, hogy a megállapításnál minél több vagyon lehessen közszerzemény gyanánt megállapítható, mert minden oly házasságban, hol a felek egyike rosszul gazdálkodik, nagy igazságtalanság volna a közszerzemény megcsonkításával a másik és a dologban ártatlan felet is megkárosítani. Így az uralkodó elméletnek azon tétele, mely az elpazarolt ősi, most öröklött, és különvagyon helyreállítását a közszerzeményi vagyon igénybevételeivel kívánja eszközölni:¹ nemcsak hogy el nem fogadható, de az 1848 : XV. t. cz. rendelkezései utáni, mai jogunk szempontjából nem egyéb, mint egy nagy jogtörténelmi anachronismus, melyben az ősiség szelleme kísért.

Elvégre pedig a közszerzemény nem azonos egyáltalában a szerzemény fogalmával s a házasfelek házasságalatti vagyoni

¹ ZLINSZKY: id. m. 603—604. lap. 3. jegyzet. — TÓTH LÖRINCZ: A magyar nőkről; GIDE: id. műve magyar fordításához csatolt értekezése. Budapest, 1885—86-iki II-ik magyar kiad., 2-dik kötete 382. lapon. — JELLINEK ARTHUR: A magyar magánjog mai érvényében. Budapest, 1880. 161. lap, és egy curiai döntvény, lásd: *Dtár. régi f. XII. kötet, 138. szám*

élete nem olyan, mint egy közkereseti társaság, pedig a közszerzeménynek illetően kiszámítási módja erre a fokra súlyosztette alá.

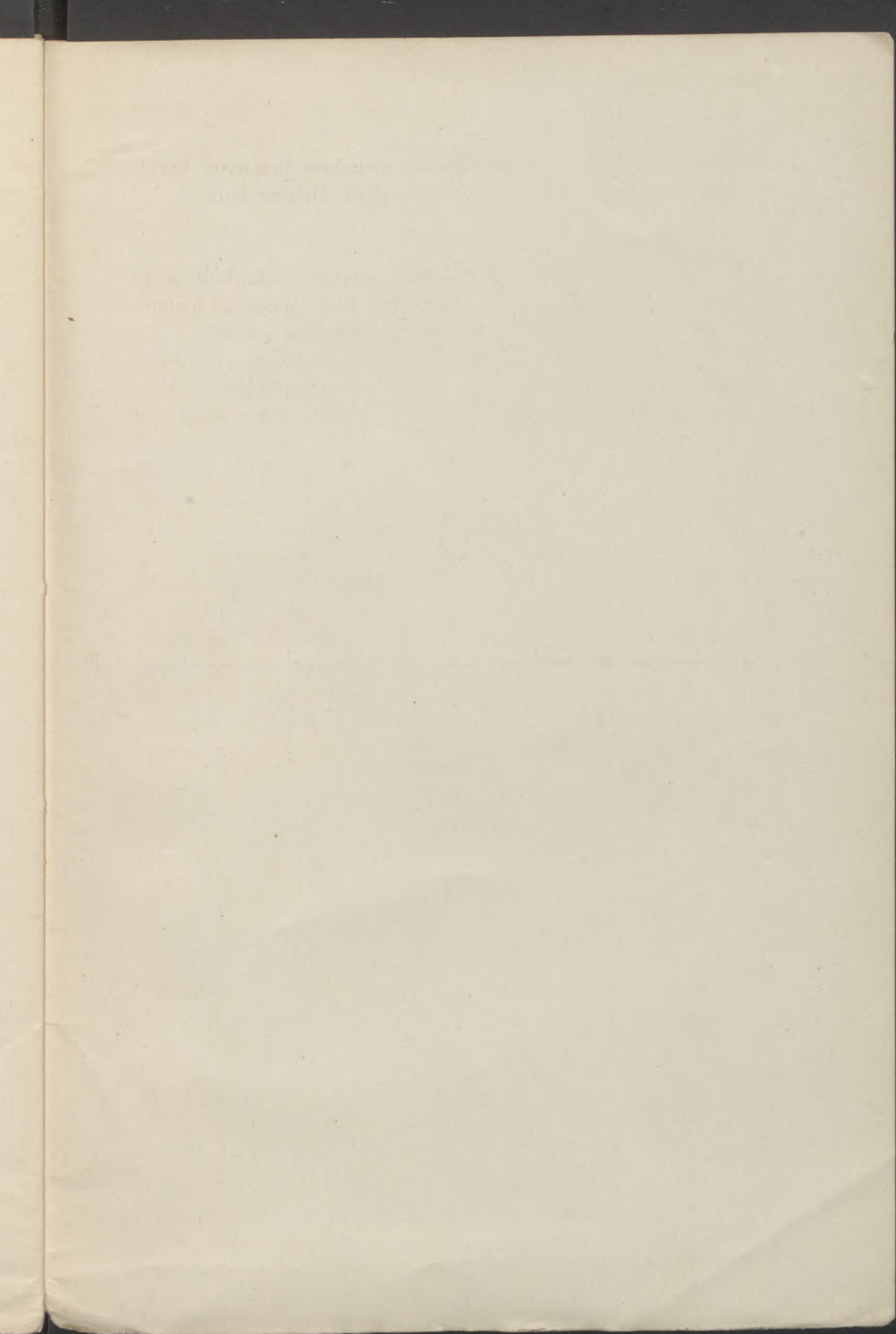
Az elmélet rossz következményei abban nyilvánulnak, hogy a közszerzemény ezen az úton nagyon könnyen megsemmisülhet, bele esvén valamelyik fél különvagyonába, a nélkül, hogy a másik fél, feltétlen joga mellett is, részesedhetne belőle. Ez esetnek végtelen sok variációja lehet, melyek közül a legegyszerűbb s leggyakoribb — eltekintve egészen az adóssági kérdéstől, mely rendkívüli bonyadalmakat okozhat, az: hogy pl. a férj a házasság alatt tettemes különvagyonát elveri, vagy egymagára, vagy feleségével együtt, bár ez utóbbi körülmény a dolgon mit sem változtat. Később azonban ismét neki áll a szorgalmas munkának s felesége hathatós támogatásával jelentékeny szerzeményekre, azaz közszerzeményre teszen szert. A házasság felbomlik akár halál, akár elválás következtében, kérdés tehát: mi a közszerzemény? Az uralkodó elmélet és az ennek megfelelő gyakorlat a házasság megkötésekor állapatra tekint s a jelenleg létező összes vagyonból levonja azt, mi *volt akkor*, de időközben elpazaroltatott. S az a szerzemény, mely úgy keletkezésének időpontja, mint e keletkezésnek mikéntje tekintetében is, föltétlenül tiszta és igazi közszerzemény: átmegy a férj tulajdonába nagyrészből, vagy ha a házasság kötésekor volt vagyoni állapotot nem fedezné, esetleg egészen is és a nő minden jogos közszerzeményi igénye mellett, nem kap semmit sem. — Mindebből látszik, hogy a közszerzemény megállapításánál nem szabad a volt állapotokat bolygatni, mert szükségképen káros következményekre vezetnek, hanem csak azt kell vizsgálni, hogy mi van? s aztán, hogy abból, a mi van, mi szereztetett a házasság alatt? A mi a házasság együttélése alatt nem szereztetett: az nem közszerzemény s arra nézve a közszerzeményi szabályok nem alkalmazhatók; de a többiekre annál inkább. Ez az általános és kiindulási pont gyanánt szolgáló tétel, mely mellett az öröklött vagy ajándékba kapott vagyon jellegével bíró szerzeményekre s a különvagyonnak a

közszerzeménybe való beruházása eseteiben bizonyos körülményekre tekintettel, kivételes szabályok állanak fenn.

Azonban máris eltérve amaz eredeti czélunktól, mely tisztán csak rövid magyarjogi vonatkozások földidézését foglalta magában: nem folytatjuk tovább a kérdés fejtegetését.

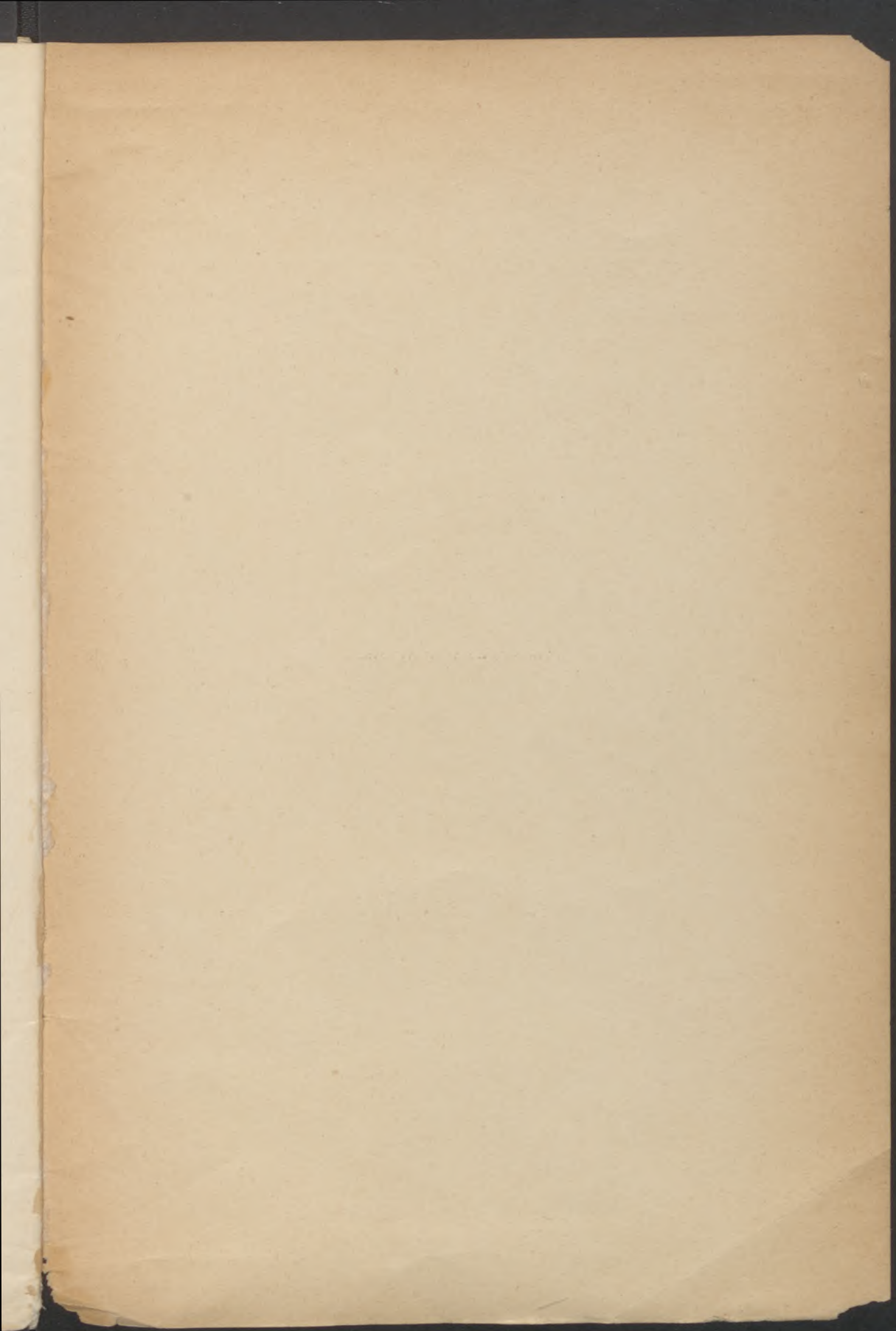
Az elmondottakból kitetszik, hogy a női házassági vagyoni jogok kiterjesztése, különösen az elősorolt államok jogrendszerében, nagyon is megérett már a gyökeres reformokra. Minálunk is van e téren elodázhatlan tenni való. Bár a magyar nő vagyoni jogi helyzete a házasságban sokkal kedvezőbb maig is, sem hogy a mi reformjainknak szükségessége épp annyira égető volna általános társadalmi szempontból, mint pl. a francia jognak e tekintetben való átalakítása. Mindenesetre azonban minél hamarabb tisztázza joggyakorlatunk a közszerzeményi tannak azt a pár kérdését, melyekhez még nagyon sok szó férhet — a milyenek t. i. a közszerzemény megállapítása és biztosítása: annál előnyösebb lesz ez a majdan megalkotandó magyar magánjogi codex szempontjából, mert a közszerzeményi kérdéseknek annyi és oly sokféle változata lehet, hogy az egységes, szilárd és állandó joggyakorlat alakulására feltétlenül hosszú idő szükséges.

Páris, 1897 június 30.

RECORD

RECORD

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.